

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS
FAKULTĀTE
Ekonomikas nodaļa

SABIEDRĪBU UZVEDĪBA PIEAUGOT
SAIMNIECISKA DARBĪBAS VEICĒJU
NODOKĻU NOSLODZEI

Behaviour of society changing tax for self-employed persons

BAKALAURA DARBS

Ekonomika bakalaura studiju programma

Industriāla ekonomika apakšprogramma

Autors: **Aleksandrs Vojevodins**
Studenta apliecības Nr.: av19008
Darba vadītājs: *Dr.oec.* profesors Jānis Priede

RĪGA 2022

SATURA RADĪTĀJS

ANOTĀCIJA	3
IZMANTOTAS TERMINOLOĢIJAS SKAIDROJUMS	5
IEVADS.....	6
1. MAZIE UZŅĒMUMI UN TO LOMAS.....	8
1.1. Saimnieciskas darbības veicējs.....	8
1.2. Mazo uzņēmumu loma valstī	9
1.3. Saimniecisko darbības veicēju neapmierinātībā	10
1.4. Pašnodarbināto personu skaita palielināšana	11
2. NODOKĻU SISTĒMA.....	12
2.1. Nodokļu slogs	12
2.2. Izvairšanās no nodokļu maksāšanas.....	12
2.3. Attiecības starp valsti un sabiedrību	13
2.4. Sabiedrības uzvedība	14
2.5. Nodokļu nomaksas izvairīšanas novērošana	15
2.6. Sabiedrības labklājība un nodokļu maksāšana	18
2.7. Sabiedrības labklājība pandēmijas laikā	21
2.8 Sabiedrības laimes līmenis	21
3. DARBA ANALITISKA DAĻĀ.....	23
3. 1 Pašnodarbināto personu aptauja.....	23
3.2 Laimes līmenis un nodokļu slodzes korelācija	30
3.3 Latvijas un Zviedrijas radītāju salīdzinājums	30
3.3. Somijas, Dānijas un Nīderlandes nodokļu slodze	36
3.5 Viszemākās laimes līmenis Eiropā.....	45
3.6 Eiropas nodokļu slodzes salīdzinājums.....	51
SECINĀJUMI	55
PRIEKŠLIKUMI	56
1. pielikums.....	61
2. pielikums.....	62

ANOTĀCIJA

Pēc nodokļu slodzes pieauguma saimnieciskās darbības veicējiem sabiedrība ir neapmierināta ar situāciju, jo uzskata ka notiek neefektīva nodokļu palielināšana, lielāka daļa pašnodarbināto personu pārtrauc oficiālo saimniecisko darbību un palielina ēnu ekonomikas līmeni. Šis darbs ar aptaujas palīdzību un valsts ekonomisko radītāju analīzi noskaidro patiesus apstākļus Latvijā. Tā pat tika noskaidrots, ka pašnodarbinātas personas apzinās, lieto un novērtē valsts pakalpojumus, kas tiek finansēti no nodokļiem. Pētījuma rezultāts noved pie secinājuma, ka palielinot efektīvi nodokļus un piedāvājot sabiedrībai sociālo aprūpi, brīvību un iespēju attīstīties palielinās sabiedrības laimes līmenis. Sabiedrība saprotot ka valsts rūpējas par iedzīvotājiem maksā vairāk nodokļu summas valsts kasē un samazinās ēnu ekonomikas līmenis.

Atslēga vārdi: nodokļi, pašnodarbinātas personas, sabiedrības labklājība.

ANOTATION

Following the increase in the tax burden on self-employed persons, the public is dissatisfied with the situation, as they believe that tax increases are inefficient, most self-employed people cease official economic activity and increase the level of the shadow economy. This work, with the help of a survey and analysis of the country's economic indicators, clarifies the real conditions in Latvia. It has even been found that self-employed people are aware of, use and value public services that are financed by taxes. The result of the study leads to the conclusion that by increasing taxes effectively and offering social care, freedom and development opportunities to the society, the level of happiness of the society increases. The public understands that the state takes care of the population, pays more taxes to the treasury, and reduces the level of the shadow economy.

Keywords: tax burden, self-employed, public welfare.

IZMANTOTAS TERMINOLOĢIJAS SKAIDROJUMS

Pašnodarbināta persona – fiziska persona, kura reģistrēta Valsts Ieņēmumu Dienestā kā saimnieciskās darbības veicējs.

Saimnieciskās darbība – jebkura darbība, kas vērsta uz preču ražošanu, darbu izpildi, tirdzniecību un pakalpojumu sniegšanu par atlīdzību.(Atbilstoši likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 11. panta 1.1, 1.2 un 1.3 daļai)

Laiques līmenis – visaptverošs aptaujas instruments, kas novērtē laimi, labklājību un ilgtspējības un noturības aspektus

Ēnu ekonomika – legālu vai nelegālu preču un pakalpojumu ražošana, kas netiek ietverta oficiālajā iekšzemes kopprodukta novērtējumā. Lielākoties aplokšņu algas.

IEVADS

Temata izvēle: Autoram vairākus gadus ir tuvu tēmas, kas saistītas ar nodokļiem. Izvēlējoties tēmu, kas būtu saistīta ar nodokļiem un būtu aktuāla, lai veiktu pētījumu – tika izvēlēta tēma par sabiedrības uzvedību palielinoties nodokļu slodzei.

Aktualitāte: Latvijā ir vairāki uzņēmumi, kuri atšķiras ne tikai pēc ražota produkta vai pakalpojuma, bet arī pēc uzņēmuma struktūras. Daļu no uzņēmumiem veido saimniecības darbības veicēji, kuriem pēdējā gadā palielināta nodokļu likme. Paradot attieksmi par izmaiņai, kas ietekmēja uz viņu saimniecisko darbību liels skaits pašnodarbināto personu apturēja oficiālu nodarbinātību.

Pētāmais objekts – nodokļu noslodze Saimnieciski darbības veicējiem;

Pētāmais priekšmets – Saimnieciski darbības veicēju uzvedība;

Pētāma problēma –Saimniecisko darbības veicēju neapmierinātība ar palielināto nodokļu likmi no 2021. gada, jo tas krietni ietekmēja uz uzņēmēju saimniecisko darbību, palielinoties likmei uz 10% no apgrozījuma.

Hipotēzē – sabiedrību neapmierina neracionāla nodokļu likmes palielināšana, notiks saimniecisko darbības veicēju likvidēšana un ēnu ekonomikas līmeņa palielināšana.

Bakalaura darba mērķis ir pamatojoties uz aptaujas ar saimnieciskas darbības veicējiem un ekonomisko rādītāju izpēti, noskaidrot kā saimnieciski darbības veicēji reaģēja uz nodokļu likmes palielināšanu un izstrādāt priekšlikumus, kas būtu izmainītu, lai gan saimnieciski darbības veicēji, gan valsts būtu uz labvēlīgiem apstākļiem. Nonācot līdz kompromisam, attiecības starp valsts iedzīvotājiem, kas nodarbojas ar uzņēmējdarbību un valsti uzlabosies.

Darba mērķa sasniegšanai tika izvirzīti vairāki uzdevumi:

1. Izpētīt cilvēku uzvedību nodokļu likmes palielināšanai pasaules līmenī;
2. Analizēt nodokļu izmaiņas saimnieciski darbības veicējiem pēdējos gados;
3. Veikt aptauju starp saimnieciski darbības veicējiem;
4. Analizēt aptauju par pašnodarbinātam personām;
5. Veikt analīzi starp Eiropas valsts ekonomiskiem rādītājiem;
6. Pamatojoties uz veikto pētījumu, izdarīt secinājumus un sniegt priekšlikumus saimnieciski darbības veicējiem un finanšu ministrijai, lai uzlabotu situāciju.

Bakalaura darbu uzdevumu veikšanai izmantotas vairākas pētniecības metodes:

1. Zinātniskas literatūras analīze – analīze iepriekš veikto zinātnisko publikāciju un pētījumu par sabiedrības uzvedību un nodokļu palielināšanu;

2. Kvalitatīvas aptaujas metode – veikta aptauja starp saimniecisko darbības veicēju pārstāvjiem;
3. Statistikas datu analīze – veikta analīze saimniecisko darbības veicēju skaitu un kopējiem ieņēmumiem.

Pētījuma periods ir laika posms no 2015.gada līdz 2022. gada 1. janvārim.

Darbs sastāv no darba teorētiskas daļas, kur autors analizē iepriekš publicētos zinātnisko literatūru par uzvedību un nodokļu palielināšanu, autora veiktas personāla aptauja starp pašnodarbinātam personām un analītiskas analīzes, ka arī no secinājumiem un priekšlikumiem.

1. MAZIE UZŅĒMUMI UN TO LOMAS

1.1. Saimnieciskas darbības veicējs

Pēc Valsts Ieņēmumu Dienesta saimnieciskas darbība ir fiziska personas darbība, ja tā atbilsts viena no kritērijiem:

- trīs un vairāk darījumi gadā vai pieci un vairāk darījumi trijos gados
- ieņēmumi no darījuma pārsniedz 14 229 un vairāk eiro gadā, izņemot ienākumus no personiskā īpašuma
- darbības ekonomiskā būtība norāda uz sistemātisku darbību ar mērķi gūt atlīdzību.

Grāmatvedība saimnieciskas darbības veicējiem ir vienkāršotā un tiek iesniegtā reiz ceturksnī.

Saimniecisko darbību var pierēģistrēt un izvēlēties vienu no nodokļu maksāšanas veidiem:

- VSAOI un IIN no saimnieciskas darbības ienākuma
- Kļūt par samazinātās patentmaksas maksātāju
- Maksāt Mikrouzņēmuma nodokli
- Pieteikt paziņoto saimniecisko darbību

Pārstāv divi nodokļu režīmi priekš pašnodarbinātam personām – vispārējais un mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs. Ja persona izvēlas maksāt vispārējā režīmā, tad tiek piemērota nodokļa progresīva likme.

- 20% gada ienākumam līdz 20 004 eiro;
- 23 % gada ienākumam, kas ir lielāk par 20 004 eiro, bet līdz 78 100 eiro;
- 31% gada ienākumam, kas ir lielāk par 78 100 eiro.

Otrais nodokļu režīms ir mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs, kas maksā 25% no apgrozījuma, ja apgrozījums ir līdz 25 000 eiro gadā vai 40% no apgrozījuma, ja apgrozījums pārsniedz 40 000 eiro gadā.

Katrai pašnodarbinātai personai ir jāmaksā valsts sociālas apdrošināšanas obligātas iemaksas. Reizi mēnesī ir jāskaita peļņa, lai no peļņas veiktu obligātas sociālas apdrošināšanas iemaksas, kuram ir divas likmes – vispārēja 31,07% apmērā vai 10%, kas ir apdrošināšana tikai pensijai.

Atbilstoši Valsts Ieņēmumu Dienesta informācijai, 2020. gadā 3. ceturksnī saimniecisko darbības veicēju skaits bija 134510. Lielākā daļa uzņēmumu atrodas valsts galvenajā pilsētā – Rīgā, kur saimniecisko darbības veicēju skaits ir 43312, otrais pēc lieluma lielākais saimniecisko darbības veicēju skaits ir Liepāja – 4945, viszemākais saimniecisko darbības

veicēji ir Mērsraga novada – 65 fiziskas personas. Ir saprotams, ka vislielākais skaits būs valsts lielākas pilsētas, jo cilvēku skaits ir lielāk nekā citas pilsētas un pilsētas ir vairāk attīstīti, gan pēc infrastruktūras, gan pēc ekonomikas.

Pēc personāla viedokļa var secināt ka skaitļi ir lieli un tas veido daļu no visu veidu uzņēmumiem. Mainot nodokļu likmi vai nosacījumus tas ietekme uz 134510 saimniecisko darbības veicējiem kopumā. Ar saimniecisko darbību lielākā daļa saimniecisko darbības veicēju maksā nodokļus un kopumā tā ir liela summa. Palielinoties nodoklim, pieaug valsts ieņēmumu apjoms, taču ir vērts pieļaut, ka daļa saimniecisko darbības veicēju nodokļu palielināšanas dēļ pārtrauks maksāt nodokļus. Šāds pieņēmums var darboties arī reālajā dzīvē, palielinoties nodoklim, mazāks skaits iedzīvotāju iesniegs deklarācijas un maksās nodokļus, attiecīgi valsts ieņēmumi var, gluži pretēji, jeb samazināties.

1.2. Mazo uzņēmumu loma valstī

Pēc D.Blanchflower vārdiem (Blanchflower, n.d.)¹ pašnodarbinātība sniedz iespēju indivīdam pašam noteikt savu grafiku, strādāt, kad viņam patīk, nevienam neatbildēt un, iespējams, pat kā veidu, kā kļūt bagātam. Valdības bieži uzskata, ka pašnodarbinātība ir veids, kā izkļūt no nabadzības un nelabvēlīgiem apstākļiem. Mūsdienās ekonomikā liela nozīme ir maziem uzņēmumiem. Ja koncentrēties uz pieredzi attīstītajās valstīs, nozarē jākoncentrējas uz ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Aktīvi iedzīvotāji attīsta valsts pēc vairākiem ekonomiskiem rādītājiem. Mikro uzņēmumi ir nodarbinātības un iedzīvotāju labklājības problēmas risinājums. Tas nozīmē ka jāveicina konkurētspējīgas vides uzturēšana un praktiskas mūsdienīgas inovācijas. Mazo uzņēmumu esamība ir gandrīz neiespējami bez aktīva valsts atbalsta, kas būtu jāizstrādā dažādas programmas veicināt mazo biznesu, tai skaitā nodokļu politikas veidošanu tās attīstības stimulēšanai (Dolgih et al., 2015).² Lielākā daļa no maziem uzņēmumiem ražo savus produktus ne tikai ar mērķi ražot produktu, kas būs labumā valsts iedzīvotājiem, bet arī gūt no tā peļņu. Pārsvārā jaunattīstības valstīs mazie uzņēmumi paļaujas uz saviem resursiem, kas ir nepietiekami, lai bez valdības informētības un atbalsta iegūtu ilgtspējīgas konkurences priekšrocības (Dolgih et al., 2015)². Ne visi valsti var nodrošināt programmas, lai stimulētu katru uzņēmumu, jo vislielākā problēma ir finanšu trūkums.

Šodien esošā nodokļu sistēma nemitīgi mainās un uzņēmējam ir grūti. Lai radītu labvēlīgu vidi mazo uzņēmumu attīstībai būtu jāvienkāršo noteikumi un administratīvās procedūras darbības nodokļu regulēšanas jomā, informācijas portālu pilnveidošana, vebināru

¹ Blanchflower, D. G. (n.d.). *Self-employment in OECD countries*. Retrieved from www.issp.org.

² Dolgih, I. N., Zhdanova, A. B., & Bannova, K. A. (2015). The Influence of Taxation on Small Enterprise Development in Russia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 166, 216–221. Elsevier BV.

un citas informācijas vadīšana uzņēmēju atbalstam. (Dolgih et al., 2015)³ Mūsdienas viens no svarīgiem faktoriem, kas ietekmē uz ikvienu ir informācijas trūkums. Vel 5 gadus atpakaļ neviens jauno uzņēmuma dibinātais netika informēts ka izmainīsies nodokļu likme uzņēmumam, jo informācijā tika iegūta no ziņas portāliem, kuri ne visu laiku ir patiesi. Ar laiku viss mainās, Valsts Ieņēmumu Dienests brīdina katru uzņēmēju par nodokļu un regulu izmainām. Viena no problēmām tapāt paliek – izveidoti grūti noteikumi maziem uzņēmumiem, kas izspiež uzņēmumus no tirgus un uzņēmums tiek likvidēts.

1.3. Saimniecisko darbības veicēju neapmierinātībā

2021. gadā tika izmainīti nosacījumi, jeb nodokļu likmes izmainīšana – nodokļu palielināšanas pašnodarbinātam personām, vairāki saimniecisko darbības veicēji oficiāli apturēja darbību izsakot savu attieksmi pret izmainām. Realitātē darbība netika apturēta, bet cilvēki sāka veikt saimniecisko darbību neoficiāli, jeb deklarāciju neiesniegšana Valsts Ieņēmumā dienestam. Veicot saimniecisko darbību neoficiāli netiek sniegta informācija valsts iestādē un netiek maksāti nodokļi. Nemaksājot nodokļus cilvēki pieskaita neiemaksāto nodokļu summu pie peļņas. Līdz ar to, cilvēki nemaksājot nodokļus cilvēki mēģina izsākt savu viedokli – neapmierinātību. Kad mazāk pašnodarbināto cilvēku maksās mazāk nodokļu summu būs redzamas izmaiņas nozarē un iespējams ka valsts iestādes pievērsīs uzmanību. Par informācijas neiesniegšanu un nodokļu nemaksāšanu ir paredzēta atbildība. Pēc sabiedrības uzvedības, jeb nodokļu nemaksāšanas ir saskatāms, ka cilvēkiem ir vairāk prioritāte izsākt viedokli nevis brīvība, kuru ir iespēja zaudēt veicot nelikumīgas darbības. Cilvēku neoficiāla darbība palielina ēnu ekonomiku. Tas draud valsts ekonomikai, jo netiek iekāsēta nauda, kura tiek tērēta uz sabiedrību. Mūsdienas tas ir viens no svarīgiem ekonomikas radītājiem. Pēc tā radītāja tiek salīdzinātas visas pasaules valstis. No ēnu ekonomikas palielināšanas veidojas nelīdzsvarotība valsts budžeta un valsts uz to reaģē arī negatīvi – palielina nodokļus citās nozarēs, lai gūtu ienākumus un nobalansētu budžetu. Pēc Valsts Ieņēmumu dienesta datiem, 2021. gadā 1. janvāra juridisko personu skaits bija 194496. Saimniecisko darbības veicēju skaits ir mazs salīdzinājuma ar lielo uzņēmumu skaitu, cilvēkiem grūti izteikt savu attieksmi par neapmierinātību ar nodokļu likmes izmaiņām, jo viņus neviens neklausīsies maza skaita dēļ. Lai saprastu cilvēku, jeb pašnodarbināto personu viedokli, ka arī neapmierinātību valstīm ir nepieciešams veikt aptaujas, lai saprastu un izanalizētu situāciju, lai rīkotos tālāk, kas nonāks līdz attīstībai.

³ Dolgih, I. N., Zhdanova, A. B., & Bannova, K. A. (2015). The Influence of Taxation on Small Enterprise Development in Russia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 166, 216–221. Elsevier BV.

1.4. Pašnodarbināto personu skaita palielināšana

Pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem 2020. gadā pašnodarbināto personu, kuras maksas valsts sociālas apdrošināšanas obligātas iemaksas 1. ceturksnī bija 27927. Pēc gada, jeb 2021. gadā 1. ceturksnī pašnodarbināto personu, kuras maksa valsts sociālas apdrošināšanas palielinājās līdz 37974. Pašnodarbināto personu skaits palielinājās uz 10047 cilvēkiem, kas nozīmē ka komercdarbības veids ir tomēr aktuāls. Iegūstot jaunāku statistiku, 2022. gadā 1. ceturksnī ir pašnodarbināto personu samazinājums. Pēdējos gados ir saskatāma tendence – pašnodarbināto personu, kuras maksā valsts sociālas apdrošināšanas obligātas iemaksas palielināšana. Viens no faktoriem, kas varētu izmainīt pēdēja ceturksņa pašnodarbināto personu skaitu ir pasaules krīze. Krīze ietekmēja uz cilvēkiem finansiāli, jo cenas uz visam produktiem un pakalpojumiem palielinājās un daļā no pašnodarbinātām personām krīzes dēļ pārtrauca darbību. Ir iespējami arī citi faktori, kas ietekmēja pēdēja gadā uz pašnodarbināto personu skaitu, bet tie nav tik ietekmējošie faktori, ka ietekmēja iepriekš minēts faktors.

2. NODOKĻU SISTĒMA

2.1. Nodokļu slogs

Nodokļu sloga mērīšanas un savstarpējās salīdzināšanas jautājums var tikt ierindots starp aktuālajām un ļoti bieži sastopamajām tēmām. Iemesls tam meklējams apstākļi, ka atbilstoši izteikts nodokļu sloga veids ļauj salīdzināt divus ar nodokļu jautājumiem saistītus ekonomiskos pamat pazīmes. Dažādu nodokļu sistēmu salīdzinājums vai to elementi, ir pirmais, otrs pēc tam ir valsts līdzdalības līmeņa salīdzinājums pārdales procesos. Jāapzinās, ka nodokļu kvota kā nodokļu tuvinātājs ir raksturīga ar savām priekšrocībām, kā arī ar būtiskiem trūkumiem, kas nepareizi atspoguļo izteikto nodokļu sloga likmi.(Macek, 2014) ⁴ Labai un efektīvai nodokļu sistēmai ir jādod pietiekami ieņēmumi valsts kasē, tā nedrīkst būt administratīvais slogs, un tai ir jābūt pietiekami caurskatāmai. Tās misija ir viendabīgi līdzsvarot nodokļu slogu. Optimālā nodokļu sistēma liek uzsvaru uz diviem aspektiem: taisnīgumu un efektivitāti. Lai sasniegtu šo mērķi, nepieciešams nodrošināt atbilstošus apstākļus uzņēmējdarbības videi, kurā būtisku ieguldījumu sniedz valsts nodokļu sistēma. Ir svarīgi uzsvērt ka papildus ekonomiskajiem faktoriem būtiskas uzņēmējdarbības vides veidošanā ir svarīgi sociālie, kultūras un citi faktori(Alkahtani, Nordin, & Khan, 2020).

Ja nodokļu sistēma būs pietiekami caurskatāma, tad sabiedrībai nebūs pretenziju par nodokļu slogu, jo ir sapratne kur tiek tērēta nauda no valsts budžeta. Katras valsts svarīgākie mērķi ir valsts pārvalde, valsts drošība, politiskā stabilitāte, ilgtspējīga ekonomikas un nodokļu sistēmas attīstība, kam ir svarīga loma ekonomikas stabilitātes un progresa nodrošināšanā (Alkahtani et al., 2020).

Pēc personāla viedokļa uzskaitams ka bez vienlīdzības starp valsti un uzņēmumiem attīstība nav iespējama, jo kādai no pusēm vienmēr rodas jautājumi un rodas pārpratumi. Ar informācijas apmaiņas iespējām starp valsti un uzņēmumiem tiks rasts kompromiss, kas laika gaitā novedīs gan pie uzņēmumu, gan visas valsts attīstības.

2.2. Izvairīšanās no nodokļu maksāšanas

Izvairīšanās no nodokļu maksāšanas ir galvenais nodokļu iekasēšanas samazinājuma cēlonis, kas ir negatīva ekonomiska parādība, kuras mērķis ir samazināt aplikšanu ar nodokļiem, kas sastopama visās pasaules ekonomikās, dažādās proporcijās pasaulē, tomēr augstās, ko nosaka daudzi faktori, tostarp psiholoģiskiem. Nodokļu maksāšana ir noteikta ar likumu, nemaksājot nodokļus nozīme likuma neizpildīšana. Ja cilvēks mēģina raudzīties no

⁴ Macek, R. (2014). The impact of taxation on economic growth: Case study of OECD countries. *Review of Economic Perspectives*, 14(4), 309–328. De Gruyter Open Ltd.

mērķa, kādam tiek izmantots, perspektīvas likumu apiešana, respektīvi pie laimes pasargāšanas no nodokļu ceļa, tad tas šķiet pamatcēlonis fiskālajai krāpniecībai. (Dobrovič et al., 2018)⁵

Lielākā daļa cilvēku to neuztver nopietni. Ja katrs no iedzīvotājiem nemaksās nodokļus, tas novedīs pie valsts bankrota, jo nebūs resursu, par kuriem valsts atbalstīs visas nozares. Pirmkārt, samazinoties nodokļu ieņēmumiem, samazināsies dzīves līmenis, kas ietekmēs veselību, izglītību un citas iespējas, ko sniedz valsts. Strauji pazeminoties dzīves līmenim, valstij nāksies aizņemties naudu no Eiropas Savienības, kas ir ne labākais variants. Visa šī situācija rodas, kad uzņēmumi un valsts iedzīvotāji nemaksā nodokļus. Iedzīvotājiem ir jāsaprot, kam tiek tērēti viņu nodokļi un tikai tad, kad nodokļi tiks iemaksāti valsts kasē, situācija valstī ar laiku uzlabosies.

J.Somred savā grāmata norāda ka tās ir darbības, kas tiek veiktas, reaģējot uz nodokļu sistēmu, un tās nav saistītas ar izmaiņām dotajam budžetam. Šī definīcija aptver plašu uzvedības veidu klāstu (Pițu, Ciocanea, & Petrașcu, 2021)

Pēc personāla viedokļa šķiet ka tas darbības arī veiktas ne tikai reaģējot uz nodokļu izmaiņām, jo ir cilvēki, kuri grib atšķirties no citiem, dotā situācija – naudas izteiksmē, bet ir cilvēki kuri ir tuvu tādām domām un nodokļu likmes izmaiņa rada cilvēkā vājumu un tāpēc cilvēks nolemj to darīt, pārkāpjot likumu un riskējot zaudēt brīvību. To ir iespējams mainīt, taču ir vērts izvērtēt arī sabiedrības uzticēšanos valstij un valsts – sabiedrībai. Pastāvīgu pārpratumu dēļ rodas nesaskaņas un katra puse parāda sevi no sliktās puses.

2.3. Attiecības starp valsti un sabiedrību

Attiecības starp valsti un sabiedrību mūsdienu valdības organizācijā ir abpusēji izdevīgs risinājuma process, lai optimizētu abu pušu ieguvumus. Tāpēc valsts un tās sabiedrība ar ierobežotiem resursiem piedalās pamatvajadzību apmierināšanā. (Slemrod & Yitzhaki, 2002)⁶

Pēc personāla viedokļa ir grūti neapstiprināt patiesumu. Visam attiecībām jābūt abpusēji izdevīgam risinājumam procesam. Ir noteikts mērķis, kuru var īstenot tikai ar abu pušu dalību. Ja nebūs kopīgi noteikt mērķis un veicamie uzdevumi, tad katra no pusēm mēģinās virzīties līdz noteiktam mērķim ar metodēm, kas negatīvi ietekmes uz otro pusi.

⁵ Dobrovič, J., Rajnoha, R., & Korauš, A. (2018). Effectiveness and performance of tax system in Slovak Republic in terms of its key non-macroeconomics factors. *Oeconomia Copernicana*, 9(4), 617–634. Nicolaus Copernicus University.

⁶ Slemrod, J., & Yitzhaki, S. (2002). *TAX AVOIDANCE, EVASION, AND ADMINISTRATION**. Tofallis, C. (2020). Which formula for national happiness? *Socio-Economic Planning Sciences*, 70. Elsevier Ltd.

Ja būs noteikti kopējie mērķi un katra no pusēm veiks savus uzdevumus tad tas nonāks līdz pozitīvam rezultātam. Katrai pusei ir jāuzticas viena otrai, lai apmainītos ar informāciju un rastu kompromisu. Ja ir neuzticēšanās, situācija pasliktinās un ietekmē abas puses, pasliktinoties situācijai sabiedrībā, situācija valstī pasliktinās, un tas darbojas arī pretējā virzienā. Uzticībā starp abām pusēm ir iespējamā, bet kad viena no pusēm vienā brīdī nav apmierināta, tad uzticības līmenis samazinās. Tajā momentā ir svarīgi turpināt uzticēties un diplomātiski risināt situācijas, kuros viena no pusēm nav apmierināta. Uzticība starp abām pusēm ir iespējamā vairākos gadījumos. Viens no spilgtajiem piemēriem ir kad pirms tam tika sasniegti iepriekš izvirzītie mērķi un rezultāts apmierina abas puses, tad nākamās mērķus ir vieglāk noteikt un virzīties līdz tam. Otrais variants ir kad uzticības līmenis ir neitrāls un abas puses ar kopīgiem spēkiem uzsāk sadarbību, jo pēc abu pušu viedokļa mērķis ir izdevīgs un veicamie uzdevumi mērķa sasniegšanai ir iespējams īstenot. Kad abas puses nonāk līdz labvēlīgam rezultātam, tad abu pušu uzticības līmenis paaugstinās.

2.4. Sabiedrības uzvedība

Vairākas valstīs nodokļu notiek politikas un administrēšanas nodalīšana. Lielākās daļas nodokļu administrāciju, tostarp ieņēmumu dienesta, mērķi ir nodrošināt atbilstību nodokļu likumiem un uzlabot nodokļu maksātāju apmierinātību ar klientu apkalpošanu. Nodokļu administrācijām ir plašs atbilstības un klientu apkalpošanas programmu klāsts, kuru mērķis ir mainīt nodokļu maksātāju uzvedību.

Pēdējos gados arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta labākai pamatā esošos faktorus, kas ietekmē nodokļu maksātāju uzvedību. Nodokļu maksātāji cenšas ievērot, jo uzskata, ka tā ir pareizi, nevis baidās no soda, ja viņi neievēros. Nodokļu maksātāja vēlme ievērot ir cieši saistīta ar uzvedības normām – gan ar individuālām nodokļu maksātāja personiskajām normām un uzskatiem, gan ar sociālajām normām, kas valda sabiedrībā kopumā.

Personiskās normas ir indivīdam raksturīgu faktoru kombinācijas rezultāts. Tie novirza nodokļu maksātāju uz nodokļu administrāciju, taču tos ir grūti ietekmēt. Nodokļu administrācijas to var izdarīt mēģiniet nosūtīt ziņojumus, kuros uzsvērta atbilstības nozīme, lai izglītotu nodokļu maksātājus un veidotu pozitīvas personiskās normas. (Walsh, 2012)⁷

Sabiedrību uzvedība var dalīties pēc vairākām uzvedības pazīmēm. Mainoties nodokļu politikai sabiedrība var reaģēt gan izteicot savu viedokli, gan lēmumu pieņemšana un noteiktu darbību veikšana, kas var nozīmēt pieņemto likumu atbalstīšanu vai noraidīšanu. Reaģējot

⁷ Walsh, K. (2012). *Understanding Taxpayer Behaviour – New Opportunities for Tax Administration. The Economic and Social Review* (Vol. 43).

sabiedrībai var saprast vai nodokļu likmes un komercdarbības veikšanai pārējie nosacījumi ir pareizi pieņemti. Valsts attīstībai pareizi balstīties ne tikai pēc finanšu radītājiem, bet arī pēc sabiedrības uzvedības, jo cilvēki izsaka savu viedokli ar darbībām.

2.5. Nodokļu nomaksas izvairīšanas novērošana

Pēc D. Mineva un R. Stefanov vārdiem, kas tika publicēti uzvedības ekonomikas un nodokļu zinātnes un politikas ziņojumā, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas parasti nav viegli novērojama un grūti izmērāma. Ekonomisti ir izmantojuši vairākas metodes, lai apietu šo problēmu. (Mineva & Stefanov, 2018) ⁸

Pirmā metode ir mērīšana ar ēnu ekonomikas palīdzību izmantojot valūtas pieprasījuma pieeju. Visticamāk, izvairīšana no nodokļu nomaksas novērošanas rezultāts nebūs uzticams, jo viens no faktoriem, kas ietekmē uz rezultātu ir valūtas pieprasījums un lai rezultāts būtu efektīvs naudas aprites ātrumam jābūt nemainīgam.

Otra metode ir uz patēriņu balstītas novērojumi. Bieži novēroto pašnodarbināto personu pārmērīgo patēriņu var izmantot, lai novērtētu pašnodarbināto cilvēku salīdzinājumā ar parastiem darba ņēmējiem izvairīšanās no nodokļiem. Priekšrocība šai metodei ir tāda, ka tajā tiek izmantoti novērojami faktori, kas ir ļoti cieši korelē ar patiesiem, bet nenovērojamiem ienākumiem.

Trešā metode ir aptauju metode. Pētījumos, kuros izmanto aptaujas, trūkumi ir tādi, ka pašu ziņotā attieksme pret izvairīšanos var būt neobjektīva, jo cilvēki nedrīkst godīgi ziņot par negodīgu vai nelikumīgu rīcību. Turklāt aizspriedumus potenciāli ietekmē kultūra, apgrūtinot starpkultūru salīdzināšanu.

Nākama metode ir nejaušie nodokļu auditi. Nodokļu auditi nodrošina precīzāku un tiešāku individuālās atbilstības mēru. Viņi tomēr ir ļoti dārgi, un dati ir pieejami tikai par dažām valstīm. Turklāt pat rūpīga revīzija var neatklāt izvairīšanos ar pārliecību. Piekta metode ir laboratorijas eksperimenti. Skaidras priekšrocības ir tādas, ka atbilstība ir tieši izmērāma, institucionālās izmaiņas ir viegli pārbaudāmas ir vieglāk izpētīt seku cēloņsakarību. Arī kultūras ietekmi uz nodokļu saistību izpildi var identificēt starpkultūru pētījumos.

Pēdēja metode ir lauka eksperimenti. Salīdzinot ar laboratorijas eksperimentiem, lauka pētījumi nodrošina augstu rezultātu. Tāpat kā laboratorijas eksperimentos, var ieviest institucionālas izmaiņas. Trūkums lauka eksperimentiem ir tas, ka to īstenošana šķiet salīdzinoši sarežģīta, jo tie ir dārgi un laikietilpīgi. Piemēram, lai padarītu nodokļu saistību izpildi izmērāmu, var

⁸ Mineva, D., & Stefanov, R. (2018). *European Platform Undeclared Work Evasion of Taxes and Social Security Contributions*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/social/easi>

izmantot izlases veida auditus. Tomēr izlases veida auditu īstenošana var būt ļoti dārga. (Mineva & Stefanov, 2018)⁹

Neoklasiskajos nodokļu nemaksāšanas ekonomiskajos modeļos nodokļu maksātāju lēmums par atbilstību parasti tiek attēlots kā riskam pakļauta izvēle ar zināmu informāciju par iespējamību tikt atklātam un sodītam. Negaidītā lietderības teorija var ņemt vērā nodokļu maksātājus, kuriem ir liekais svars iespēja tikt atklātam. Dhami un al Nowaihi (Dhami & Al-Nowaihi, 2007)¹⁰ piedāvā nodokļu saistību izpildes sistēmu, kas ietver kumulatīvo perspektīvu teoriju. Tāpēc modelī ir ņemta vērā cilvēku tieksme uz lieko svaru mazām varbūtībām un tieksme izmantot atsauces ienākumus kā orientāciju lēmumu pieņemšanai (izvairīšanās no zaudējumiem). Autori ziņo, ka šis modelis paredz atbilstības līmeņus, kas ir tuvāki faktiski novērotajiem atbilstības rādītājiem. Turklāt Hashmizade apgalvo, ka varbūtība tikt pārbaudītam vidusmēra nodokļu maksātājam varētu nebūt acīmredzama. Tāpēc viņi pieņem lēmumus neskaidri (nenoteiktība ar nezināmām varbūtībām), nevis riskē (nenoteiktība ar zināmām varbūtībām). Autori atsauces uz Elsberga paradoksu kā piemēru cilvēku tieksmei izvairīties no neskaidrībām. Nodokļu maksātāji, kas izvairās no neskaidrībām, varētu būt atbilstošāki, ja nodokļu iestādes slēpj konkrētu informāciju par revīzijas procedūrām un iespējamībām. Tādējādi Hashmizade secina, ka modeļi, kas ietver šīs parādības, var sniegt reālistiskākas prognozes par izvairīšanās apmēru. Turklāt tiek ņemta vērā neviendabīga nodokļu maksātāju atbilstības uzvedība, ja nodokļu maksātāju varbūtības svēršanas funkcijas atšķiras. Tas nozīmē, ka atšķirībā no standarta A-S sistēmas modelis ar neviendabīgām varbūtības svēršanas funkcijām var izskaidrot atšķirīgu atbilstību. Tomēr arī šajos modeļos joprojām ir pretrunā ar to, ka nodokļu likmes pieaugums joprojām ir saistīts ar nodokļu nemaksāšanas samazināšanos. (Olusegun, 2021)¹¹

Eksperimentālie pētījumi pēta sociālo seku lomu individuālu lēmumu pieņemšanā sociālo dilemmu situācijās. Rezultāti liecina, ka, cita starpā, savstarpīgums, taisnīgums un sociālās normas potenciāli ietekmē lēmumu iznākumu. Lēmums maksāt vai nemaksāt nodokļus ir sociāla dilemma, kurā privātās un kopienas intereses ir pretrunā viena otrai, jo nodokļu maksāšana katram ir dārga, bet nāk par labu sabiedrībai: nodokļi ir cieši saistīti ar sabiedrisko preču un pakalpojumu sniegšanu. Valdības parasti nodrošina šīs preces plašai sabiedrībai, jo

⁹ Mineva, D., & Stefanov, R. (2018). *European Platform Undeclared Work Evasion of Taxes and Social Security Contributions*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/social/easi>

¹⁰ Dhami, S., & Al-Nowaihi, A. (2007). Why Do People Pay Taxes? Prospect Theory Versus Expected Utility Theory. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 64(1), 171. Elsevier. Retrieved from <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00531866>

¹¹ Olusegun, V. (2021). The development of a scale to measure SMEs tax compliance in Nigeria: An adaptation of Fischers model. *Journal of Accounting and Taxation*, 13(3), 132–143. Academic Journals.

privātpersonas nenodrošinātu efektīvu sabiedrisko labumu līmeni. Nodokļi ir nepieciešami, lai finansētu šo preču un pakalpojumu publisko nodrošināšanu. Tāpēc šķiet dabiski, ka nodokļu saistību izpildi ietekmē publiski nodrošināto preču un pakalpojumu kvalitāte. Laboratorijas eksperimenti ir parādījuši, ka lielāka peļņa no sabiedriskajiem labumiem palielina nodokļu saistību izpildi. Sociālie efekti ir plaši pētīti laboratorijā, izmantojot sabiedriskā labuma eksperimentus. Nodokļu atbilstības eksperimenti ir pārbaudījuši un apstiprinājuši šīs sekas. Atsevišķo pētījumu rezultāti ir parādīti zemāk.

Chaudhuri (Roy Chaudhuri et al., 2011) apgalvo, ka nesenie laboratorijas eksperimenti, kuros analizētas sabiedriskā labuma spēles, varētu identificēt savstarpīgumu kā svarīgu uzvedības virzītājspēku un nosacītu sadarbību kā relatīvi stabilu sociālo preferenču veidu. Nosacīti kooperatīvas personas sadarbojas, ja sagaida savu vienaudžu sadarbību. No otras puses, viņi nesadarbojas, ja sagaida, ka citi nesadarbojas. Protams, lēmums laboratorijas sabiedriskā labuma eksperimentos atšķiras no nodokļu maksātāju lēmumiem. Visspilgtākā atšķirība ir tā, ka nodokļu maksāšanu nosaka likums un par izvairīšanos no soda ir paredzētas sods, savukārt iemaksas laboratorijā ir brīvprātīgas un pārsvarā anonīmas. Tomēr nodokļus parasti izmanto sabiedrisko labumu nodrošināšanai, un varētu pieņemt, ka nodokļu maksātāji nosacīti rīkojas kooperatīvi. Tas nozīmētu, ka brīvprātīga nodokļu noteikumu ievērošana ir lielāka gadījumā, ja nodokļu maksātāji sagaida, ka tos ievēros arī citi, un mēģina veikt lielākus izvairīšanās pasākumus, ja sagaida, ka citi krāpsies.¹² Frey un Torgler (Torgler et al., 2007) apstiprina nosacītās sadarbības nozīmi nodokļu saistību izpildē. Viņi izmanto 1999. un 2000. gada Eiropas vērtību apsekojuma empīrisko analīzi, lai izpētītu nosacītu sadarbību nodokļu jomā. Autori ziņo par augstu korelāciju starp nodokļu morāli (nodokļu nemaksāšanas attaisnojamību) un uztverto nodokļu nemaksāšanas līmeni. Pētījuma trūkums ir tāds, ka tas balstās tikai uz pašu sniegtajiem datiem no anketām un nemēra faktisko izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.¹³

Turklāt ietekmes virziens – cēlonība nav pilnībā skaidrs. Tāpēc varētu būt nepieciešami visaptverošāki pētījumi. Bazarts un Boneins (Bazart & Bonein, 2014)¹⁴ laboratorijas eksperimentā atrod pierādījumus nodokļu maksātāju savstarpējai uzvedībai. Viņi ziņo, ka dalībnieki mēdz pielāgot savus uzrādītos ienākumus atbilstoši informācijai par vienaudžu uzvedību, ko viņi savāca iepriekšējās kārtās. Tā dēvētie sabiedriskā labuma eksperimenti ir

¹² Roy Chaudhuri, H., Mazumdar, S., & Ghoshal, A. (2011). Conspicuous consumption orientation: Conceptualisation, scale development and validation. *Journal of Consumer Behaviour*, 10(4), 216–224. John Wiley and Sons Ltd.

¹³ Frey, B. S., & Stutzer, A. (2012). The use of happiness research for public policy. *Social Choice and Welfare*, 38(4), 659–674.

¹⁴ Bazart, C., & Bonein, A. (2014). Reciprocal relationships in tax compliance decisions. *Journal of Economic Psychology*, 40, 83–102.

paredzēti, lai laboratorijā atjaunotu sociālās dilemmas situāciju, kas saistīta ar sabiedrisko labumu. Sabiedriskos labumus raksturo neizslēdzamība un nekonkurētspēja patēriņā. Šīs pazīmes noved pie nepietiekamiem ieguldījumiem sabiedrisko preču privātajā nodrošināšanā. Standarta sabiedriskā labuma eksperimentā tiek radīta abstrakta privātā sabiedriskā labuma nodrošināšanas situācija.

2.6. Sabiedrības labklājība un nodokļu maksāšana

Pastāv vienprātība, ka laimes aptaujas var nodrošināt svarīgu valsts politikas papildu instrumentu. Apetīte labklājības uzlabošanai tiek izmantota arvien biežāk politikas veidotāju lēmumu pieņemšanā. Pasaules laimes ziņojums liecina (Helliwell et al., n.d.), ka pāreja no IKP uz labklājības laukums ir labi sācies. Literatūrā par kopējās laimes izmantošanu kā ekonomikas politikas pamatnostādni dominē divas vispārīgas perspektīvas. Pirmajā ir iekļauta atziņa par laimes ekonomiku tieši valsts politikā, izmantojot tradicionālo izmaksu un ieguvumu analīzi (Layard, n.d.)¹⁵. Šī perspektīva, kā uzsver Stutzer un Frey (Frey & Stutzer, 2012) ļauj skaitliskā veidā iegūt optimālu politiku; tas sniedz sociālās labklājības mērauklu, pamatojoties uz laimes datiem. Pretstatā tīri teorētiskas sociālās labklājības funkcijas postulēšanai kopējā līmenī, pamatojoties uz plašu dažādu mikro vai makro mainīgo lielumu klāstu, labklājības skaitļi, ko sniedz iedzīvotāju atsauksmes par laimi, aplūko informāciju, kas balstīta uz indivīda spriedumiem. Otrā perspektīva, ko izstrādājuši Frey un Stutzer (Frey & Stutzer, 2012)¹⁶ ir balstīta uz sabiedrības izvēles teorijas atziņām. Viņu redzējums ir vērsts uz fundamentālo hipotēzi, ka politiskā procesa kvalitāte ir cilvēku laimes atslēga. Viņu skatījumā laimes pētījumu rezultāti būtu jāņem vērā kā ieguldījums demokrātijas politiskajā procesā.

Dinamiskā saikne starp nodokļiem un sociālo nodrošinājumu, no vienas puses, un valsts laimi, no otras puses, nav pilnībā izveidota. Tomēr tiek apgalvots, ka šo attiecību virziens un stiprums galvenokārt ir atkarīgs no ekonomiskajiem rādītājiem.

Aplūkojot tieši pētījumus saistībā starp nodokļiem un laimi, pētījumu skaits ir diezgan ierobežots. Teorētiski Oswalds (Oswald, 1983)¹⁷ parāda, ka, ja cilvēku lēmumus nemaina citu cilvēku patēriņi, tad optimālajām nodokļu likmēm ir jābūt augstākām greizsirdīgā pasaulē un zemākām altruistiskā pasaulē. Empīriski Gruber un Mullainathan (Gruber, n.d.)¹⁸ parāda, ka

¹⁵ John Helliwell, & Richard Layard. (2022). World Happiness Report 2022.

Layard, R. (n.d.). *HAPPINESS AND PUBLIC POLICY: A CHALLENGE TO THE PROFESSION**.

¹⁶ Frey, B. S., & Stutzer, A. (2012). The use of happiness research for public policy. *Social Choice and Welfare*, 38(4), 659–674.

¹⁷ Oswald, A. J. (1983). A. jealousy and the theory of optimal non-linear taxation. *J. of P. E.* (1983). Altruism, jealousy and the theory of optimal non-linear taxation.

¹⁸ Gruber, J. H. (n.d.). *Do Cigarette Taxes Make Smokers Happier*. Retrieved from http://www.newstribune.com/stories/071302/bus_0713020036.asp

augstāki akcīzes nodokļi cigaretēm padara cilvēkus ar lielāku varbūtību smēķēt laimīgākus. Kas attiecas uz ienākuma nodokli, Oishi (Oishi et al., 2011)¹⁹ izmanto *Global Gallup Poll* datus, lai pārbaudītu progresīvās nodokļu uzlikšanas ietekmi uz laimi. Viņi atklāj, ka progresivitāte ir pozitīvi saistīta ar subjektīvo labklājību. Turklāt tie parāda, ka šī pozitīvā ietekme rodas no iedzīvotāju apmierinātības ar tādiem sabiedriskajiem labumiem kā izglītība un sabiedriskais transports. Šis atklājums atbilst vairāku rakstu rezultātiem kas parāda, ka cilvēki patiešām novērtē sabiedriskos labumus.

Laiques līmenis sabiedrībā var būt atkarīgs no nodokļu līmeņa, jo tas ir katra cilvēka pienākums. Ja ir papildu pienākums, papildus galvenajiem dzīves pienākumiem, cilvēks var izjust diskomfortu, jo var rasties papildu problēmas, kuras cilvēks nevar atrisināt īsā laikā. Maksājot nodokli, cilvēks saprot, par ko viņš maksā un kādu labumu nes. Jāpatur prātā, ka nodokļu maksāšana ir saistīta ar cilvēka finansēm un, ja rodas papildu izmaksas, cilvēkam vai nu ir iespēja samaksāt visu, vai arī maksāt par to, kas viņam ir prioritārs. Ja ir grūtības saistībā ar finansēm, cilvēks var izjust diskomfortu, un tas ietekmē visu sabiedrību, jo tas nebūs vienīgais cilvēks sabiedrībā, kuram ir problēmas. Palielinot nodokli, cilvēkiem ir pienākums iemaksāt lielu daļu no saviem ienākumiem valsts kasē, un, ja viņi atsakās maksāt, personai ir tiesības uz naudas sodu. Maksājot lielu nodokļa summu, cilvēkam ir mazāka summa iztikai un vajadzību apmierināšanai. Ja cilvēks nespēj apmierināt savas vajadzības, kas viņam bija agrāk, tad tas viņam rada diskomfortu, kas ietekmē viņa laimes līmeni. Šai situācijai ir vairāki iznākumi: Cilvēks sāk meklēt papildu ienākumus vai kāda veida finansiālu labumu, lai varētu pilnībā apmierināt savas vajadzības.

Cilvēks samazina savas izmaksas, kas ietekmē nepilnīgu vajadzību apmierināšanu un kopumā laimes līmeni. Cilvēks sāk sūdzēties par savām problēmām, nemēģinot neko mainīt.

Cilvēka uzvedība pēc nodokļu paaugstināšanas var būt dažāda un, protams, tas ietekmē viņa morālo veselību. Viņa uzvedība ir atkarīga no viņa rakstura un morālās veselības. Tuva vide var palīdzēt cilvēkam, kad rodas problēma, taču, kā visiem zināms, tas nevar ilgt visu mūžu gan finansiāli, gan morāli. Cilvēks spēj izkļūt no situācijas, pareizāk sakot, atrast papildu ienākumu avotu, taču, tāpat kā galvenais ienākumu avots, tas tiks aplikts ar nodokli. Pēc tam, kad cilvēks atrod papildu ienākumus, situācijai ir vairāki iznākumi. Pirmais situācijas iznākums ir tāds, ka viņš pēc nodokļu paaugstināšanas varēs pilnībā apmierināt savas vajadzības un samaksāt nodokļus valsts kasē. Otrs variants ir tāds, ka pēc tam, kad cilvēks ir mainījis savu dzīvi,

¹⁹ Oishi, S., Kesebir, S., & Diener, E. (2011). Income inequality and happiness. *Psychological Science*, 22(9), 1095–1100. SAGE Publications Inc.

pareizāk sakot, dzīvē ir parādījusies papildu nodarbinātība, tad var parādīties papildu vajadzības, bez kurām viņš nevarēs saņemt papildu ienākumus un apmierināt tās vajadzības, kas viņam bija iepriekš. Trešais variants ir visnegatīvākais no visiem, jo cilvēkam pēc papildu ienākumu atrašanas un nodarbinātības palielināšanās neatliek noteikts laiks savu vajadzību apmierināšanai, kādas viņam bija iepriekš. Tas viss ietekmē viņa morālo veselību vai drīzāk laimes līmeni. Šādā situācijā cilvēks ar morālo spēku zaudēšanu var atnest. Ja šādu cilvēku skaits būs liels, tad valsts ekonomikā var mainīties, jo samazināsies nodarbinātības līmenis un samazināsies laimes līmenis sabiedrībā.

Valstij būtu jāuzrauga cilvēku laimes līmenis, jo tas ir tieši saistīts ar dzīves līmeni valstī. Ja valsts neuzrauga un neregulē šo rādītāju, tad darbosies ķēde, pa kuru daudzi rādītāji valstī samazināsies. Ja liels skaits cilvēku, kuriem ir pietiekams rakstu līmenis, būs mazs, tad tas ietekmēs valsts attīstības līmeni. Varat uzskaitīt daudzus rādītājus, kas var pazemināties, ja lielam skaitam cilvēku ir pazemināts laimes līmenis. Pamatojoties uz iepriekšējiem pētījumiem, valstij nevajadzētu veikt pārmērīgo nodokļu iekasēšanu. Tas ietekmēs sabiedrības morālo veselību. Viens no veidiem, kā atrast kompromisu starp pārmērīgiem nodokļiem un laimes līmeni sabiedrībā, ir sabiedrības attīstība. Sabiedrības attīstību var iedalīt reģionos, lai atbildība par to nebūtu uz viena cilvēka. Sabiedrības attīstība nozīmē sabiedrības saliedēšanu, organizējot dažādus pasākumus, kuros paaugstināsies cilvēku laimes līmenis. Veicot pietiekamu skaitu aktivitāšu, kas paaugstinās cilvēku laimes līmeni, piepildīsies viens no faktoriem, kas var uzlabot laimes līmeni sabiedrībā. Otrs veids, kā uzlabot laimes līmeni sabiedrībā, ir motivēt cilvēkus sasniegt mērķus. Tam nav obligāti jābūt finansiālai motivācijai, jo daļa sabiedrības noraidīs piedāvāto ideju un valstij būs lielas izmaksas, lai finansiāli apmierinātu katru sabiedrības locekli. Daudziem sabiedrībā svarīgi ir dzīves apstākļi, pareizāk sakot, lai attīstītos viņu pēcnācēji. Ja valsts attīstīs infrastruktūru, kurā sabiedrība var attīstīties kā personība, tad tā būs laba motivācija cilvēkiem sasniegt noteiktus rādītājus valstī. Ja paskatās uz Eiropas attīstītākajām valstīm, tad var redzēt, kā valsts motivē cilvēkus attīstīties. Valsts motivē, aizbildinoties ar to, ka būs pieejamas papildu iespējas, pareizāk sakot, tiks apmierināta daļa no vajadzībām, kas ir cilvēka pašos pamatos.

2.7. Sabiedrības labklājība pandēmijas laikā

S. Isaradisaikul pētījumā *COVID-19 pandēmijas ietekme uz laimi un stresu* apgalvo (Isaradisaikul et al., 2021) ²⁰ka koronavīrusa slimības (COVID-19) pandēmija ir izraisījusi intensīvu ietekmi uz visiem sabiedrības aspektiem, garīgo veselību un fizisko veselību.

Pandēmija skāra visu pasauli ne tikai izraisot cilvēku veselības pasliktināšanos, bet arī izraisīja krīzi. Krīze radās pārvietošanās ierobežojumu, pārtikas trūkuma un darbaspēka trūkuma dēļ. Pandēmijai attīstoties, cilvēki bija spiesti palikt mājās, kas ietekmēja vecāka gadagājuma cilvēku veselību un katra cilvēka morālo veselību. Katrs cilvēks bija spiests palikt mājās, lai neinficētos, taču tas uz morālo veselību atstāja pusi ietekmes, jo daudziem dzīvē svarīga bija kustība un svaigs gaiss. Cilvēkiem bija jāpierod pie dzīvesveida izmaiņām. Daudziem bija jāiegādājas datori un cita tehnika, lai pilnībā paveiktu darbu. Daudzi tika ietekmēti, jo viņu darbs neļāva strādāt no mājām, tāpēc viņu darbs bija ierobežots. Valsts nepasliktināja situāciju un tāpēc bija finansiāla palīdzība, taču ne visi to varēja saņemt. Pašnodarbinātam personām, kuri nevarēja strādāt mājās, tas bija visgrūtāk, jo cilvēkam nebija ienākumu un palika fiksētie maksājumi. Tas ietekmēja cilvēkus morāli, jo agrāk cilvēkiem nebija tādas pieredzes un cilvēki nesaprata un pat nebija iztēles, kā var pierast pie šādiem apstākļiem. Kā minēts iepriekš, ja cilvēks nevar apmierināt savas vajadzības, tas ietekmē viņa laimes līmeni un dzīves līmeni.

Pēc T.Greyling, S.Rossouw un T.Adhikari 2020.gada pētījuma par Covid-19 ietekmi uz cilvēku laimi (Greyling et al., n.d.) ²¹tika secināts ka cilvēku laimes līmes ir progresīvi atkarīgs no pandēmijas ierobežojumiem. Neskatoties uz nepārprotamo valdības vēstījumu, ka visiem jāpaliek mājās, lai glābtu dzīvības, pierādījumus par būtisku laimes samazināšanos nevar noliegt. Ja netiks ieviesti politikas pasākumi, lai mazinātu bloķēšanas negatīvo ietekmi uz laimes līmeni, un apsverot bloķēšanas pasākumu atvieglošanu, palielināsies zemāks laimes līmenis, kam var būt negatīva ietekme dažādās jomās, piemēram, ekonomiskajā, sociālajā un politiskajā jomā. Tomēr visiem veiktajiem pasākumiem ir jābūt zināmiem, lai nepalielinātu Covid-19 vīrusa izplatību.

2.8 Sabiedrības laimes līmenis

Pēc V.Lopez-Ruis viedokļa, galvenais mērķis sabiedrībai kopumā ir tiekšanās pēc labklājības, kas ved uz tās atsevišķu locekļu laimi. (López-Ruiz et al., 2021). Ka norāda

²⁰ Isaradisaikul, S. K., Thansuwonont, P., & Sangthongluan, P. (2021). Impact of COVID-19 pandemic on happiness and stress: Comparison of preclinical and clinical medical students. *Korean Journal of Medical Education*, 33(2), 75–85. Korean Society of Medical Education.

²¹ Greyling, T., Rossouw, S., & Adhikari, T. (n.d.). *A Service of zbw A tale of three countries: How did Covid-19 lockdown impact happiness?*
<http://hdl.handle.net/10419/221748>
www.econstor.eu
Gruber, J. H. (n.d.). *Do Cigarette Taxes Make Smokers Happier.*

V.Lopez-Ruis, apmierinātība ar dzīvi ir subjektīvs dzīves kvalitātes novērtējums kopumā, un tas ir subjektīvās labklājības rādītājs, kas tiek uzskatīts par laimes sinonīmu, ja tas attiecas uz to, kā cilvēki jūtas un domā par savu dzīvi. Apmierinātības ar dzīvi un laimes tēmas šobrīd piesaista lielu sociālo zinātņu, psiholoģijas, filozofijas un ekonomikas pētnieku uzmanību. Lielākā daļa pētnieku rūpīgi lieto vārdu laime, lai izteiktu tā īpašo nozīmi: būt laimīgam nozīmē ne tikai būt jautram, tā ir īpaša sajūta, kas ir vērtīga un ārkārtīgi vēlama, bet grūti sasniedzama.

3. DARBA ANALITISKA DAĻĀ

3.1 Pašnodarbināto personu aptauja

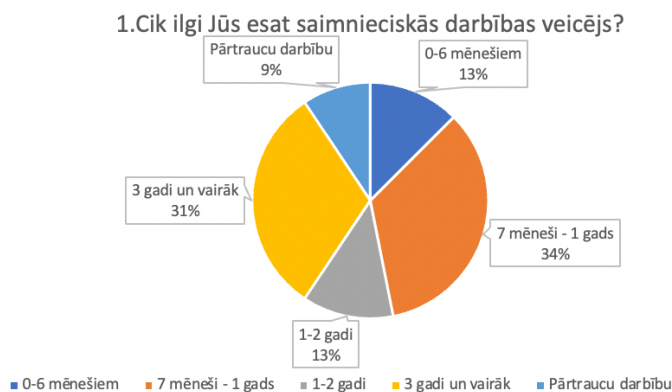
Pētījumam par sabiedrību uzvedību pieaugot pašnodarbināto personu nodoklim vispirms izvēlēta aptaujas personālas metode. Respondenti ir pašnodarbinātas personas, kuras ir reģistrētas Latvijas uzņēmumu reģistrā. Respondenti tika izvēlēti no paziņas lokā, jo cilvēkiem ir lielāk uzticības līmenis, nekā aptauja būtu internetā. Ja veidotu aptauju internetā, tad pārstāvētu iespēja, ka tiek saņemts mazs atbilžu skaits no iespējamiem, jeb potenciāliem respondentiem. Tas ir saistīts ar to ka mūsdienās cilvēkiem nav velmes runāt par nodokļu maksāšanu atklāti. Atbildot uz jautājumiem internetā cilvēkiem var rasties bailes, ka informācija tiks iesniegta valsts iestādēs un gadījuma ja cilvēks pārkāpa likumu, tad cilvēkam ir bailes saņemt par to sodu.

Respondenti pirms aptaujas tika informēti, ka aptauja ir saistīta ar pašnodarbinātību un nodokļu maksāšanu. Saņemot šādu informāciju, ka aptauja būs saistīta ar nodokļu nomaksu, no dalības aptaujā atteicās 3 cilvēki.

Daļā no respondentu atbildēja privāta saruna klātienē, bet otra daļa respondentu atbildēja pa tālruņa sarunu, jo cilvēkiem nebija daudz laika, lai satiktos uz aptauju.

Pirms uzdot jautājumu katram respondentam tika pateikts, ka aptauja ir pilnīgi anonīma, informācija tiks izmantota tikai priekš pētījumam un tālāk informācija nekur neaizies. Pēc tiem vārdiem bija redzams, ka pusei no respondentu palielinājās miera līmenis un cilvēki varēja runāt atklāti. Aptauja tika uzdoti 11 jautājumi par pašnodarbinātību un par apmierinātību 32 respondentiem. Lielāka daļa respondentu (28 cilvēki) atrodas Rīgas rajonā, bet pārējie 4 respondenti atrodas ārpus Rīgas rajona.

Pirmais jautājums kas tika uzdots respondentiem par pašnodarbinātību bija “ Cik ilgi Jūs esat saimnieciskās darbības veicējs?” Zemāk 1.attēla ir redzami atbilžu rezultāti uz jautājumu.

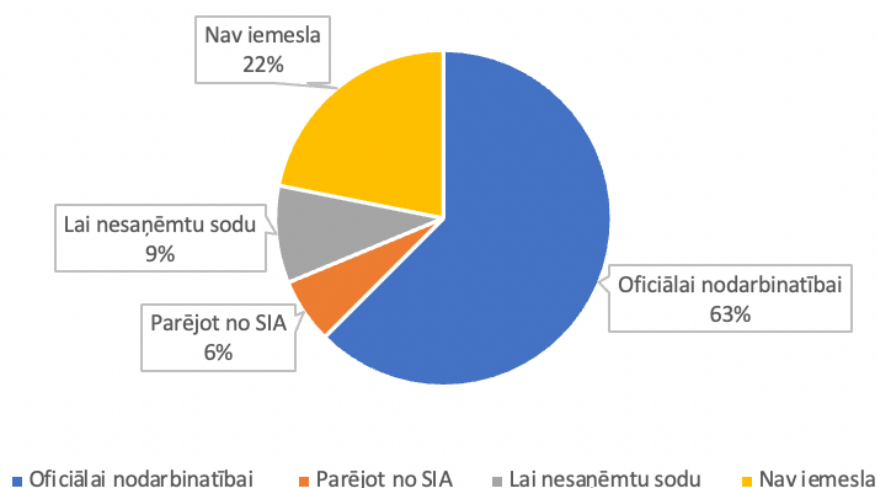
1.att. Cilvēku pašnodarbinātības ilgums

Avots: Autora izveidots, pamatojoties uz veikto aptauju

Visvairāk, jeb 34% no kopēja respondentu skaita atbildēja ka viņi veic saimnieciskas darbību no septiņiem līdz 1 gadam. Nedaudz mazākais respondentu skaits – 31% atbildēja ka viņi ir pašnodarbinātas personas 3 un vairāk gadus. Vienāds respondentu skaits atbildēja ka viņi veic saimniecisko darbību no 1-2 gadiem un mazāk par sešiem mēnešiem. 9% respondenti atbildēja uz jautājumu par viņu saimniecības darbības veikšanu ka pārtrauca darbību.

Otrs jautājums, kas bija uzdots respondentiem ir par iemesliem kļūt par pašnodarbināto personu. Ka redzams 2. attēla lielāka daļa respondentu – 63% atbildēja uz jautājumu ka dibināt sevi par pašnodarbināto personu iemesls bija, lai būtu oficiāla nodarbinātībā. Otrkārt cilvēki atbildēja ka viņi kļuva par pašnodarbināto personu, jo darbinieku skaits uzņēmuma samazinājās vai uzņēmums pārtrauca darbību. 9% no kopēja aptaujas respondentu skaita atbildēja ka kļuva par saimnieciskās darbības veicējiem, lai nesaņemtu sodus par neoficiālu saimnieciskās darbības veikšanu un deklarācijas neiesniegšanu. Uz 2.vietas pēc atbilžu skaita ir atbilde, ka nav konkrētas atbildes uz iemeslu kļūt par saimnieciskas darbības veicēju vai ir liels iemeslu skaits.

Kāds iemesls bija kļūt par saimnieciskās darbības veicēju?

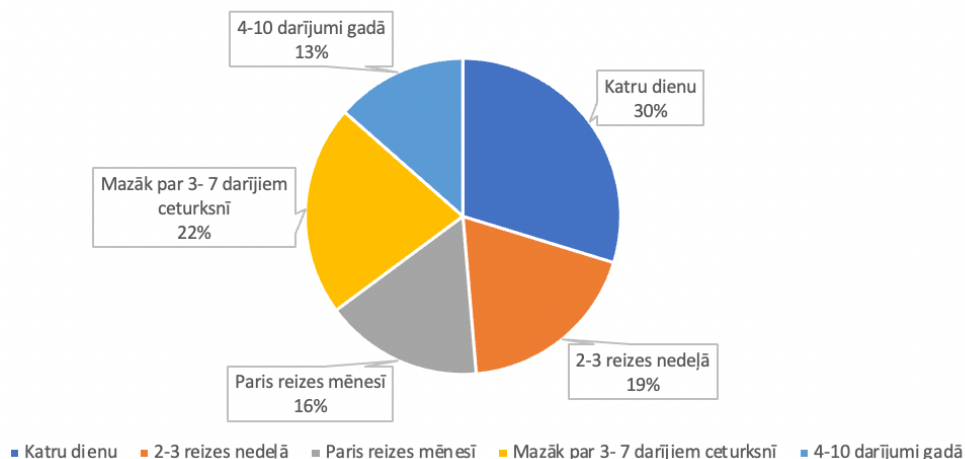

2.att. Iemesls kļūt par saimnieciskas darbības veicēju

Avots: Autora izveidots, pamatojoties uz veikto aptauju

Ar nākamo jautājumu no respondentiem tika uzzināts par viņu pašnodarbinātības biežumu. Rezultāti zemāk (3. attēls) rāda ka 30% respondentu tas ir ikdienas darbs, kas apstiprina ka bija iemesls kļūt par pašnodarbināto personu. Pašnodarbināto personu skaits, kuriem ir mazāk par 7, bet lielāk nekā 3 darījumi ceturksnī ir 22%. Nedaudz mazāks skaitlis respondentu, jeb 19% no kopēja respondentu skaita atbildēja ka viņiem nodarbojas no diviem līdz trim dienām nedēļā. 16% respondentu atbildēja ka viņi strādā ka pašnodarbinātas personas pāris reizes mēnesī. Vismazāko darījumu skaitu, jeb no četriem līdz desmit darījumiem gadā ir 13% respondentu.

Cik bieži Jūs veicat saimniecisko darbību?

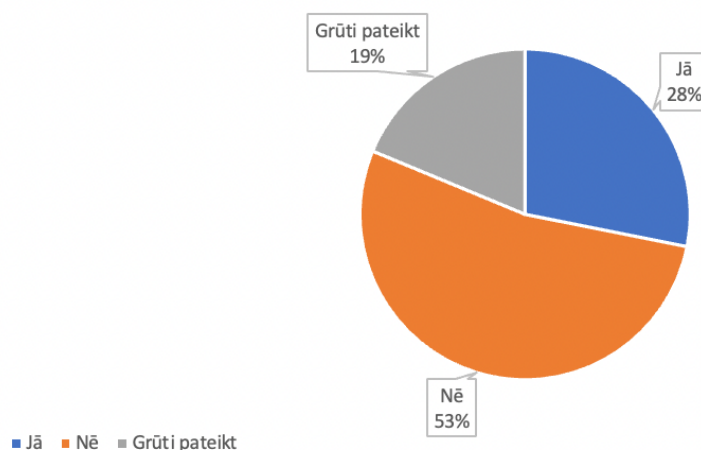

3.att. Respondentu pašnodarbinātības biežums

Avots: Autora izveidots, pamatojoties uz veikto aptauju

Ceturtais jautājums tika uzjautāts ar mērķi uzzināt no respondentiem par apmierinātību šobrīd esošam nodokļu slogam pašnodarbinātam personām. Uz to jautājumu respondenti sadalījās uz trim atbilžu variantiem: “jā”, “nē” un “grūti pateikt”. Pēc zemāk redzamam 4.attēlam ir redzams atbilžu sadalījums respondentu starpā. Visvairāk – 53% respondentu atbildēja, ka viņus neapmierina šobrīd esoša nodokļu slodze priekš saimnieciskās darbības veicējiem. Nedaudz zemākais respondentu skaits atbildēja “Jā”, kas nozīmē apmierinātību ar šobrīd esošo nodokļu slodzi. Trešo atbildi respondenti izvēlējās, kuriem grūti bija pateikt apmierina vai nē šobrīd esoša nodokļu slodze priekš viņu saimnieciskās darbības. Neskaidrība atbildot uz doto jautājumu var nozīmēt ka cilvēkam ir šaubas par apmierinātību, bet viņam ir grūti pateikt precīzi ka viņu neapmierina šobrīd esoša nodokļu slodze.

Vai Jūs apmierina šobrīd esoša nodokļu slodze?

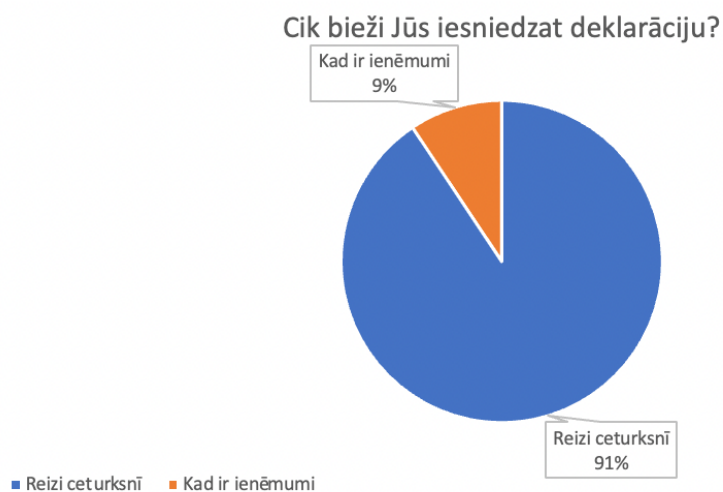

4.att. Apmierinātība par šobrīd esošo nodokļu slodzi

Avots: Autora izveidots, pamatojoties uz veikto aptauju

Ar nākamo jautājumu tika uzzināts no respondentiem, kas ir pašnodarbinātas personas par deklarācijas iesniegšanas biežumu. 5. attēla ir redzams ka gandrīz visi respondenti – 91%

no visiem cilvēkiem, kas piedalījās aptaujā atbildēja ka iesniedz deklarāciju Valsts Ieņēmumu Dienestā reizi ceturksnī, kas ir viens no nosacījumiem veicot saimnieciskās darbību. 9% no respondentiem atbildēja uz jautājumu par deklarācijas iesniegšanas biežumu, ka iesniedz deklarāciju, kad ir ieņēmumi.

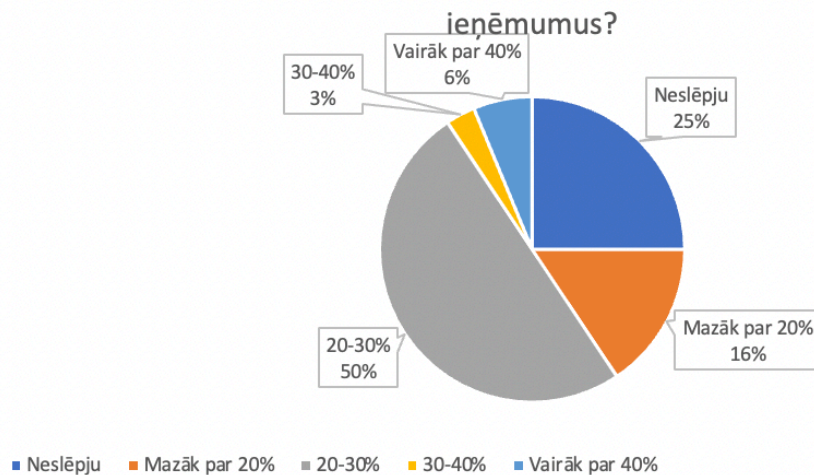

5.att. Deklarācijas iesniegšanas biežums

Avots: Autora izveidots, pamatojoties uz veikto aptauju

Sestais jautājums aptaujā ir viens no svarīgākām mūsdienas jautājumiem – nodokļu nemaksāšana un ieņēmumu slēpšana. Uzdodot jautājumu respondentiem “Ja Jūs slēpjat daļu no ieņēmumiem, tad cik lielā apmērā Jūs slēpjat ieņēmumus?” saņemtas vairākas atbildes, kas sadalītas piecas kategorijās, kuras 4 no tām ir slēpto ieņēmumu procentuālais izteikums un viena atbildes kategorija respondentu, kas neslēpj ieņēmumus no saimnieciskās darbības. Puse no respondentiem – 50% no kopēja respondentu skaita atbildēja ka slēpj no divdesmit līdz trīsdesmit procentiem no visiem ieņēmumiem. 25% respondentu atbildēja ka neslēpj ieņēmumus no saimnieciskās darbības. Respondenti, kas atbildēja ka slēpj mazāk par 20% no visiem ieņēmumiem veicot saimniecisko darbību ir 16% no visiem respondentiem. 6% pašnodarbināto personu, kas veic saimniecisko darbību atbildēja ka slēpj vairāk par 40% ieņēmumu no visiem ieņēmumiem. Vismazākais respondentu īpatsvars – 3% atbildēja ka slēpj no trīsdesmit līdz četrdesmit procentiem ieņēmumu strādājot ka Pašnodarbināta persona. Kopumā ir redzams ka 75% respondentu, kas piedalījās aptaujā slēpj daļu no saviem ieņēmumiem.

Ja Jūs slēpjat daļu no ieņēmumiem, tad cik lielā apmēra Jūs slēpjat

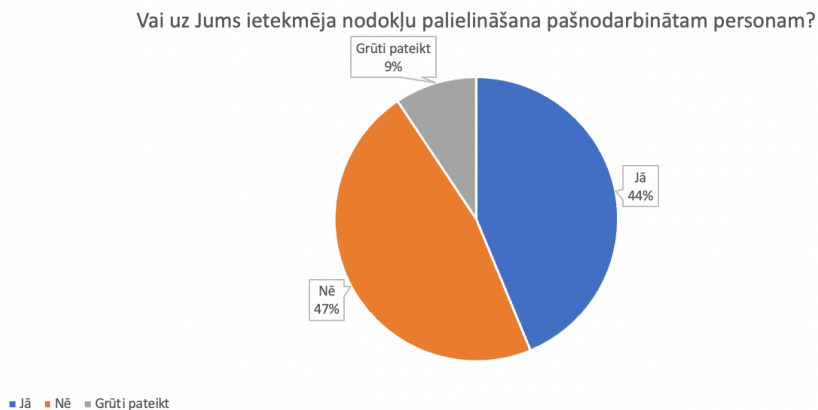

6.att. Respondentu ieņēmumu slēpšana

Avots: Autora izveidots, pamatojoties uz veikto aptauju

Nākamais jautājums ir saistīts ar 2021. gada nodokļu reformu, pēc kurās tika palielināta nodokļu slodze priekš pašnodarbinātām personām. Respondentiem ir uzdots jautājums “Vai uz Jums ietekmēja nodokļu palielināšana pašnodarbinātām personām?”

Pēc 7.attela ir redzamas respondentu atbildes, kur vislielākā daļa respondentu – 47% atbildēja negatīvi, apgalvojot to ka uz viņiem nodokļu likme palielināšana neietekmēja. Nodokļu palielināšanas neietekmēšana ir saistīta ar to ka liela daļa no respondentu nesen kļuva par pašnodarbinātām personām. Nedaudz mazāka respondentu daļa – 44% atbildēja, ka uz viņiem nodokļu palielināšana ietekmēja. Papildus respondenti atbildēja, ka pēc nodokļu palielināšana samazinājās peļņa un viņiem ir grūti kā daļu no ieņēmumiem veicot pakalpojumu sastāda materiāli. 9% respondentu atbildēja uz jautājumu par ietekmi pēc nodokļu likmes slodzes palielināšanas ka to grūti pateikt, pamatojot ar to ka samazinājās pieprasījums pēc respondentu pakalpojumiem un kopumā gan ieņēmumu, gan peļņa no saimnieciskās darbības veikšanas ir maza.

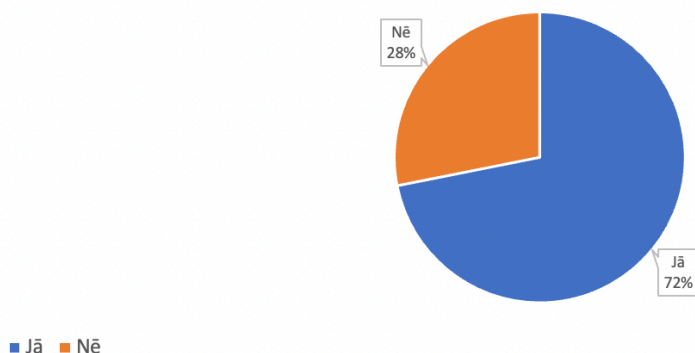
7.att. Ietekme uz pašnodarbinātām personām pēc nodokļu palielināšanas

Avots: Autora izveidots, pamatojoties uz veikto aptauju

Astotais jautājums aptaujā, kas tika uzdots respondentiem bija “Jā būtu iespēja izmainīt nodokļu noslodzi, tad kāds būtu priekš Jums labākais variants?” . Saņemot atbildes uz jautājumiem, lielāka daļa respondentu atbildēja ka ir jāsamazina nodokļu slodzi priekš pašnodarbinātam personām. Viens no respondentiem pamatoja to ar to ka ja ir liels nodokļu slogs priekš pašnodarbinātam personām, tad sabiedrībā var izveidoties tendence ka tika pārtraukta vairāku saimnieciskās darbības veicēju nodarbošanās, jo pašnodarbinātam personām ir grūti veikt saimniecisko darbību, ja daļa no ieņēmumiem aiziet valsts kasē. Ka piebilda respondents, lielākai daļai pašnodarbinātam personām konkurenti ir lielie uzņēmumi, kuriem ir vairāk konkurētspēja vairākos faktoros un papildus tam palielinoties nodokļu slodzei tiks papildus samazināta konkurētspēja, jo pēc nodokļu nomaksas peļņa pašnodarbinātas personas ir zemāk nekā vienai personai uzņēmuma, kuri veic vienādu pakalpojumu. Jautājot respondentus jautājumu par nodokļu izmaiņšanu, lai būtu lielāka apmierinātība tika izklausīts viedoklis ka nav jāsamazina nodokli, jo tas sliktāk ietekmēs uz sabiedrību. Respondents to pamatoja ar to ka, samazinoties nodokļu slodzei valsts kasē tiks iekasēta mazāka nodokļu summa un samazināsies valsts budžets. Pēc personala viedokļa liekas ka nevar piekrist respondenta viedoklim, jo samazinoties valsts budžetam samazināsies arī iedzīvotāju labklājības līmenis. Tas nozīme ka strādājot un maksājot vairāk nodokļu mūsu labklājības līmenis palielināsies.

Devītais jautājums ir “Vai pēc Jūsu viedokļa saimnieciskās darbības veicēju nodokļa nemaksāšana vai mazākas nodokļu summas maksāšanas krietni ietekmē uz ekonomiku?” Aplūkojot zemāk redzamo 8.attēlu ir redzams ka lielāka daļa respondentu – 72% uzskata ka saimnieciskās darbības veicēju nodokļa nemaksāšana vai mazākas nodokļu summas maksāšanas krietni ietekmē uz ekonomiku. Pārējais respondentu īpatsvars – 28% atbildēja negatīvi, jeb atbildot ka saimnieciskās darbības veicēju nodokļa nemaksāšana vai mazākas nodokļu summas maksāšanas neietekmē uz ekonomiku. Papildus tiem respondentiem, kas atbildēja “Nē” tika uzjautāts papildus jautājums “Kāpēc Jūs tā uzskatāt?. Uz to jautājumu tika saņemtas līdzīgas atbildes, ka pašnodarbināto personu skaits nav liels salīdzinot ar vidēja lieluma uzņēmumu skaitu. Vidēja lieluma uzņēmumi izvairoties no nodokļiem vairāk ietekme uz valsts ekonomiku. Ietekmējot uz valsts ekonomiku valsts iestādes ir spiesti izstrādāt jaunu likumu ar nodokļu palielināšanu vairākas jomās.

Vai pēc Jūsu viedokļa saimniecisko darbības veicēju nodokļa nemaksāšana vai mazākas nodokļu summas maksāšanas krietni ietekmē uz ekonomiku?

8.att. Pašnodarbināto personu nodokļu nemaksāšanas ietekme uz ekonomiku

Avots: Autora izveidots, pamatojoties uz veikto aptauju

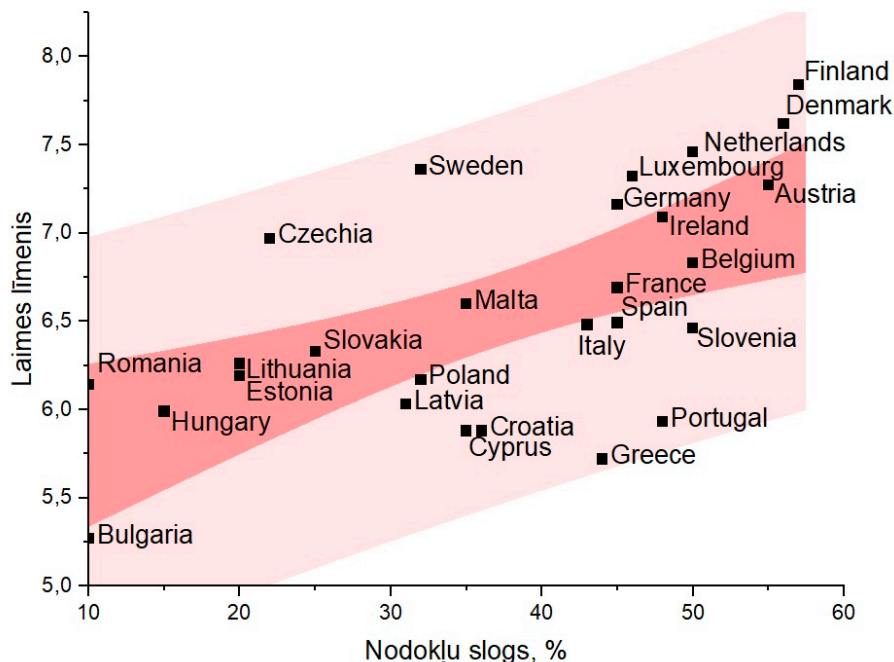
Ar desmito aptaujas jautājumu respondentiem tika pajautāts par attiecībām starp valsti un maziem uzņēmumiem. Lielāka daļa no respondentu atbildēja ka attiecības ir diezgan sliktas un varēja būt labāk, ja valsts vairāk izklausītos un analizētu mazo uzņēmumu situācijas un problēmas. Viens no respondentiem atbildēja ka starp valsts un maziem uzņēmumiem ir labas attiecības, ka piemēru respondents izstāstīja situāciju, kura notika nesen, kad uz visu pasauli ietekmēja Covid-19 krīze un sākusies pasaules krīze. Nonācot tāda situācija valsts izklausījās mazos uzņēmumus un sniedza finansiālo pabalstu uzņēmējiem.

Ar pēdējo aptaujas jautājumu no respondentiem tika uzzināts par apmierinātību par to ka valsts izlieto maksātos nodokļus uz iedzīvotāju labklājības palielināšana. Ka bija izklausīts respondentu viedoklis, lielāka daļa respondentu atbildēja ka nejūt ka lielāka daļa no nodokļiem aiziet uz viņu labklājību. Viens no respondentiem papildināja ka salīdzinot ar citam Eiropas valstīm, kuros respondents dzīvoja Latvijā izskatās ka ļoti maza daļa no respondentu nodokļa aiziet uz labklājību. Pēc respondentu viedokļa respondents uzskata ka citas Eiropas valstis ir vairāk attīstītas nevis pēc finanšu radītājiem, bet ar to ka valsts iedzīvotāji ir vairāk atbalstāmi no valsts puses. Protams tas nav pilnīgi bezmaksas, bet cilvēki saprot par ko viņi maksā nodokļus. Daļa no respondentu atbildēja ka viņu sajūt un izmanto valsts atbalstu no maksātiem nodokļiem. Vismazākais respondentu skaitlis atbildēja ka viennozīmīgi grūti pateikt, jo nodokļu summa no saimnieciskas darbības veikšanas ir maza arī tāpēc valstīm ir grūti atbalstīt iedzīvotājus, jo nav tik daudz resursu.

Ar šo aptauju tika noskaidrots pašnodarbināto personu stāvoklis Latvijā. Diemžēl ir ļoti liels respondentu īpatsvars, kuri noslēpj daļu no ieņēmumiem, bet to var paskaidrot ar to ka cilvēki uztver ka attiecības starp pašnodarbinātam personām un valsti ir sliktas un arī veiktais atbalsts no maksātiem nodokļiem ir zems, kas nozīmē neefektīvo nodokļu summas izlietošanu.

3.2 Laimes līmenis un nodokļu slodzes korelācija

Otra pētījumu metode ir datu analīze. Lai izanalizētu situāciju tika apskatīts laimes līmenis un nodokļu slodze Eiropas valstīs pēc *Global Economy* 2020. gada statistikas. Zemāk 9.attēla ir redzama korelācijas grafiks, kur laimes līmenis valstī ir atkarīgs no nodokļu slodzes.

9.att. Korelācija starp laimes līmeni un nodokļu slodzes Eiropas valstīs

Avots: Autora izveidots, pamatojoties *Global Economy* 2020 gada statistikas, pieejams

<https://www.theglobaleconomy.com>, apskatīts 10.05.2022

Pamatojoties uz iegūto grafiku (9.attēls) no *Global Economy* rādītājiem ir redzama cieša korelācija starp laimes līmeni valstī un nodokļu sloga, bet ir valstis, kuriem ir zemāk korelācija starp rādītājiem. Analizējot iegūto grafiku ir saskatāma galvena tendence – Ja ir vairāk nodokļu slodze, tad ir lielāk laimes līmenis.

3.3 Latvijas un Zviedrijas radītāju salīdzinājums

Ir saskatāms, ka Latvijai un Zviedrijai ir vienāds nodokļu slogs, bet laimes līmenis atšķiras apmēram uz 20%.

Pamatojoties uz Pasaules laimes ziņojuma (John Helliwell & Richard Layard, 2022) un C. Tofallis pētījumu (Tofallis, 2020)²² laimes līmenis ir aprēķināts ar formulu, kur ir 6 faktori:

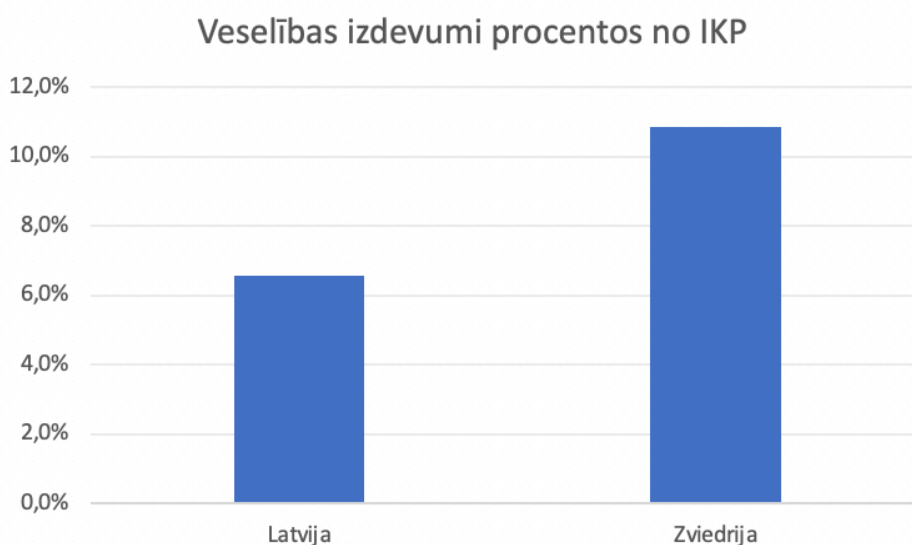
- IKP uz vienu iedzīvotāju ;
- Sociālā atbalsts ;

²² Tofallis, C. (2020). Which formula for national happiness? *Socio-Economic Planning Sciences*, 70. Elsevier Ltd.

- Dzīves ilgums ;
- Brīvība ;
- Dāsnums ;
- Korupcijas neesamības līmenis.

Lai izvērtētu atšķirību starp Zviedriju un Latviju ir nepieciešams aplūkot rādītājus, jeb iepriekš minētus faktoros, kas ietekmē uz laimes līmeni. Viena no svarīgām atbalstam no valsts puses ir veselības aprūpe. Cilvēkiem ir nepieciešama veselības aprūpe, lai cilvēki fiziski justos laba līmeni un no tā arī izietu mentāla veselība.

Pēc *Global Economy* rādītājiem (10.attēls) ir redzama atšķirība starp Zviedrijas izdevumiem un Latvijas izdevumiem uz veselības aprūpi, kas izsākta procentos no iekšzemes kopprodukta.

10. att. Veselības izdevumi procentos no iekšzemes kopprodukta Latvijā un Zviedrijā

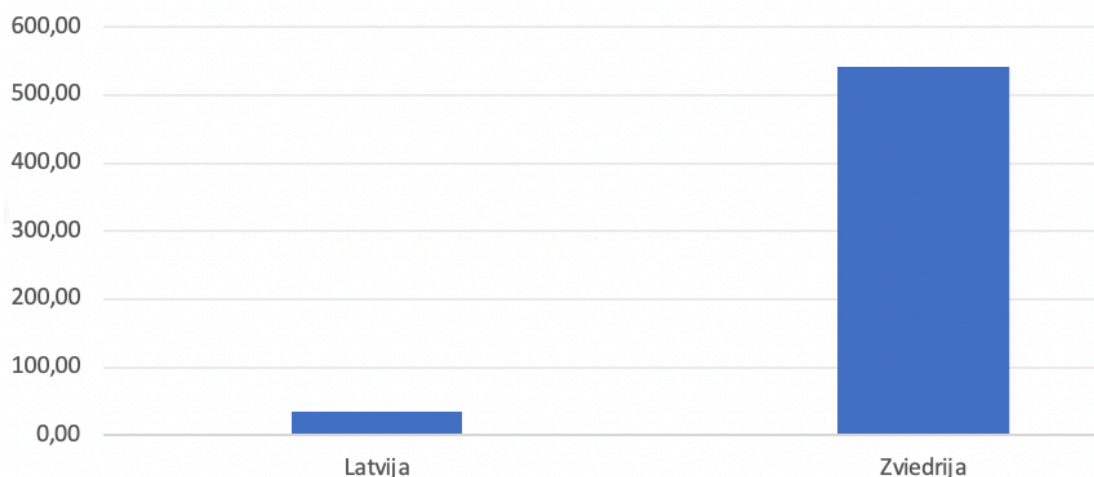
Avots: Autora izveidots, pamatojoties Global Economy 2020 gada statistikas, pieejams

<https://www.theglobaleconomy.com> , apskatīts 10.05.2022

Atšķirība starp Latvijas un Zviedrijas izdevumiem uz veselības aprūpi ir 39,47%, kas ir diezgan liels finanšu līdzekļu apjoms. Jā viens no rādītājiem krietni atšķiras un ir faktors, kas ietekmē uz laimes līmeni valstī, tad var secināt ka starpība starp Zviedrijas un Latvijas laimes līmeni, bet vienādu nodokļu slodzi ir atkarīga no veselības aprūpes izdevumiem valstī.

Otrais faktors, kurš tika iepriekš minēts ka ietekmējošais faktors uz laimes līmeni ir iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju. Salīdzinot *Global Economy* 2020. gada datus, kas ir apskatāmi zemāk (x. attēls) ir redzama liela starpība, jo 2020. gadā Zviedrijai iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju bija 541,22 dolāri, bet Latvijai 33,71 dolāri.

Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju 2020. gadā, \$

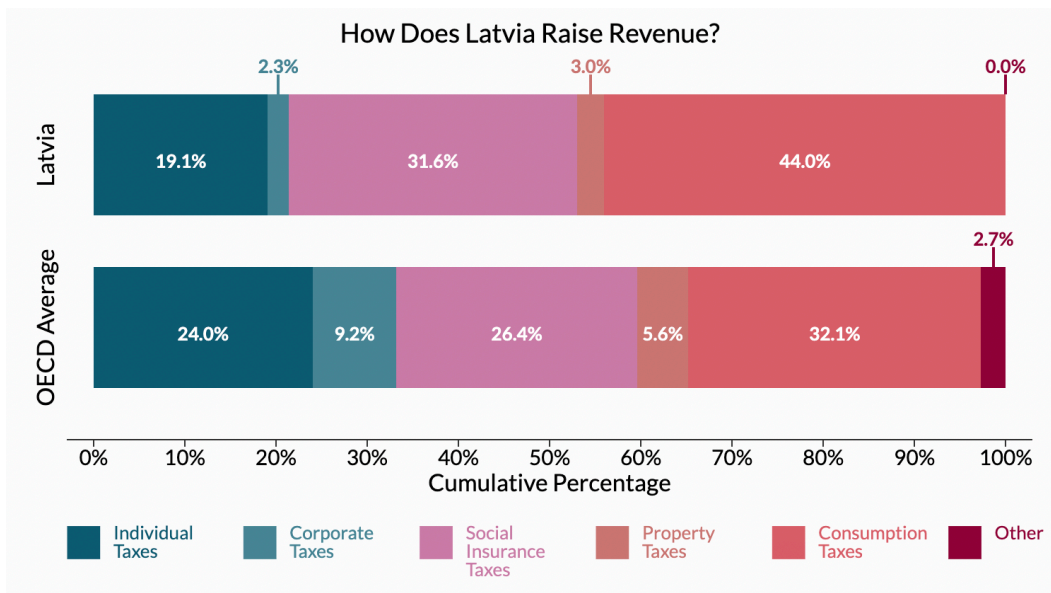
11.att. Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju 2020. gadā

Avots: Autora izveidots, pamatojoties Global Economy 2020 gada statistikas, pieejams

<https://www.theglobaleconomy.com> , apskatīts 10.05.2022

Pēc *Tax Foundation* organizācijas publicētas informācijas²³ ir saprotams ka valstis palielina nodokļu ieņēmumus, izmantojot dažādus iedzīvotāju ienākuma nodokļus, uzņēmumu ienākuma nodokļus, sociālās apdrošināšanas nodokļus, preču un pakalpojumu nodokļus un īpašuma nodokļus. Nodokļu politiku kombinācija var ietekmēt to, cik kropļojoša vai neitrāla ir nodokļu sistēma. Ienākuma nodokļi var radīt lielāku ekonomisko kaitējumu nekā patēriņa un īpašuma nodokļi. Tomēr tas, cik lielā mērā atsevišķa valsts paļaujas uz kādu no šiem nodokļiem, var būtiski atšķirties. Zemāk ir redzams 12. attēls kur ir apskatāms nodokļu sadalījums Latvijā. Lielāku daļu no kopējiem nodokļu ieņēmumiem sastāda pievienotas vērtības nodoklis – 44%. Vismazākais īpatsvars ir uzņēmumu nodoklim, kas sastāda no kopējiem ieņēmumiem 2,3%. Salīdzinot radītājus ar vidējo radītāju starp 38 valstīm, kurās piedalās Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācijā ir redzama starpība. Vislielākā starpība ir pievienotas vērtības nodoklim, jo vidēji ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīm lielākais īpatsvars ir iedzīvotāju ienākumā nodoklim un uzņēmumu nodoklim. Ir saskatāms ka Latvijā lielāko īpatsvaru no kopējiem nodokļu ieņēmumiem sastāda veselības apdrošināšanas nodoklis. Ir redzams ka ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīs ir vel citi nodokļi, viens no piemēriem tāda nodokļa ir ziedojums baznīcām, tas nodoklis vairākos valstīs ir iekļauts algā.

²³ Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, pieejams <https://taxfoundation.org/country/latvia/#articles> , apskatīts 10.05.2022

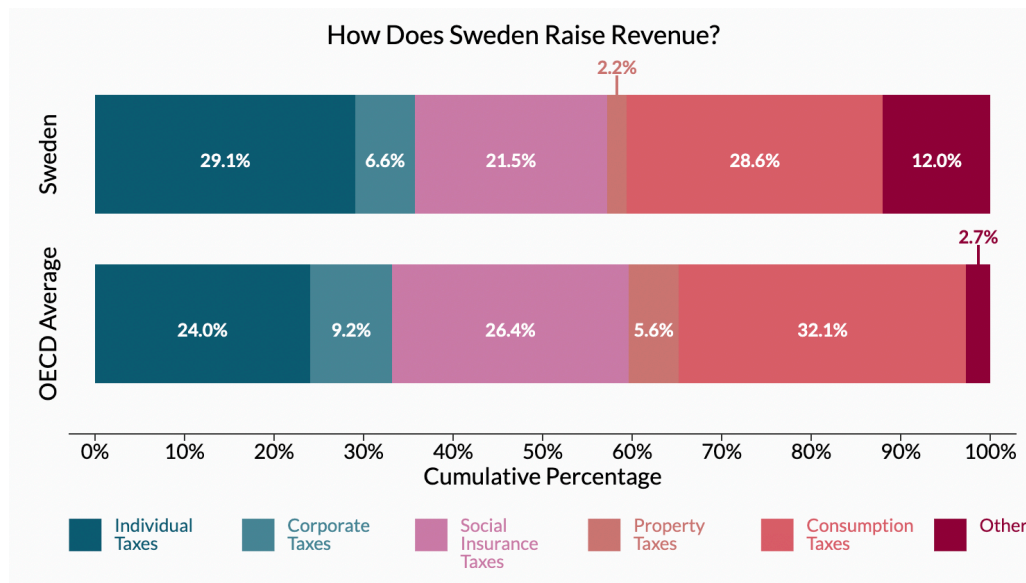

12.att. Nodokļu ieņēmumu sadalījums Latvijā

Avots: Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, Nodokļu ieņēmumu sadalījums pieejams

<https://taxfoundation.org/country/latvia> , , apskatīts 10.05.2022

Salīdzinot Latviju un Zviedriju, lai saprastu kāpēc ir vienāds nodokļu slogs, bet laimes līmenis ir atšķirīgs ir svarīgi izanalizētu Zviedrijas nodokļu ieņēmumu sadalījumu. Zemāk – 13. attēla ir apskatāma informācija par nodokļu ieņēmumu sadalījumu Zviedrijā.

13.att. Nodokļu ieņēmumu sadalījums Zviedrijā

Avots: Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, Nodokļu ieņēmumu sadalījums, pieejams

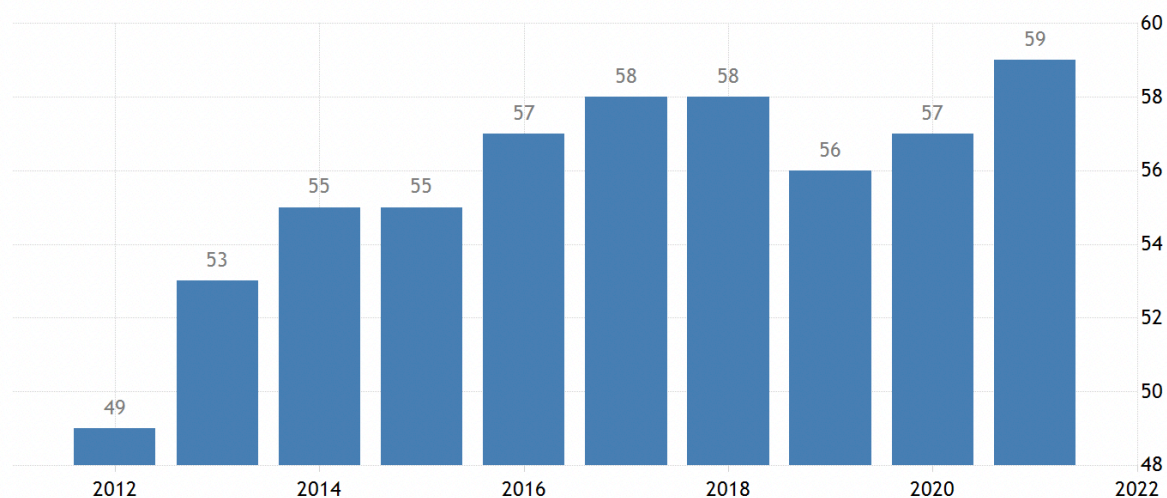
<https://taxfoundation.org/country/sweden> , , apskatīts 10.05.2022

Apskatot doto 13. attēlu ir redzams, ka pārstāv arī atšķirība nodokļu īpatsvaros starp Zviedriju un ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīs vidējiem skaitļiem. vislielākā atšķirība ir starp citu iekasētu nodokļu skaitu. Ka tika iepriekš minēts dažādam Eiropas valstīm ir papildus nodokļi no algas. Iekasējot nodokļus ziedojumam baznīcām no algas, sabiedrībai uzlabojas labsajūta, jo tiek attīstītā cilvēku garīgums. Ja cilvēkiem tas

nevajadzētu, tad cilvēki negatīvi attiektos uz tāda nodokļa iekasēšanu. Ir pamanāmi ka lielāka daļa nodokļu īpatsvars atšķiras. Otrais īpatsvars kas atšķiras starp Zviedriju un ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīm ir pievienotas vērtības nodoklis. Zviedrijas pievienotas vērtības nodokļa īpatsvars ir zemāk nekā pievienotas vērtības nodokļa īpatsvars ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīs. Ir redzams ka ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīs iedzīvotāju ienākuma nodokļa īpatsvars ir zemāk nekā iedzīvotāju ienākuma nodoklis Zviedrijā.

Analizējot Zviedrijas un Latvijas nodokļu ieņēmumu sadalījumu ir redzama starpība starp vairākām nodokļu īpatsvaram. Zviedrijas iedzīvotāju nodokļa īpatsvars ir lielāk uz 10%, bet Latvijai lielākais īpatsvars ir pievienotas vērtības nodoklim no visu nodokļu ieņēmumiem. Latvijas nodokļu veselības apdrošināšanai ieņēmumu īpatsvars ir lielāk nekā Zviedrijai, bet apskatoties iepriekšējos datus par valsts izdevumiem uz veselības aprūpi – 10.attēls ir redzams ka Zviedrijai ir lielāks īpatsvars no iekšzemes kopprodukta kas tiek ieguldīts veselības aprūpē.

Ka tika iepriekš minēts viens no ietekmējošiem faktoriem ir korupcijas neesamības līmenis. Lai veiktu pilnvērtīgu valsts analīzi ir nepieciešams aplūkot vairākus faktorus. Pēc *Trading Economics* publicētiem korupcijas līmeņa radītājiem ir iespēja analizēt vienu no ietekmējošiem uz iedzīvotāju laimes līmeņa faktoriem.

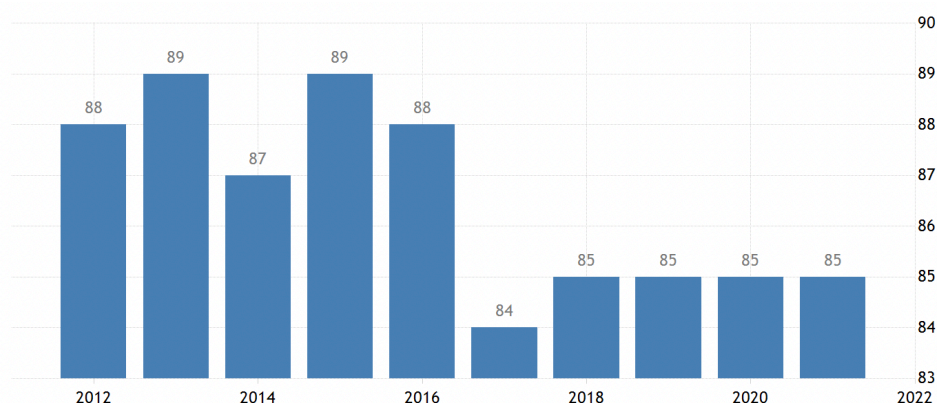

13.att. Korupcijas indekss Latvijā

Avots: *Trading economics* organizācija, pieejams <https://tradingeconomics.com/latvia/corruption-index>, apskatīts 10.05.2022

Korupcijas līmeņa 13.attēls rāda, ka ar sākot ar 2013. gadu korupcijas indekss Latvijā ir palielinājies un laika gaitā nav krietni samazinājies. Apskatot attēlu ir redzams, ka 2019.gadā ir redzams korupcijas indeksa samazinājums. Ka viens no faktoriem, kas varēja ietekmēt ir pasaules krīze, kura sakusies ar pandēmijas ietekmi uz pasauli. Nākamajos gados pēc korupcijas indeksa samazināšanas ir redzams palielinājums, kas palielinājās līdz

visaugstākam skaitlim visā laikā posmā. Indeksa samazinājums apzīmē korupcijas līmeņa samazināšanos.

14.att. Korupcijas indekss Zviedrijā

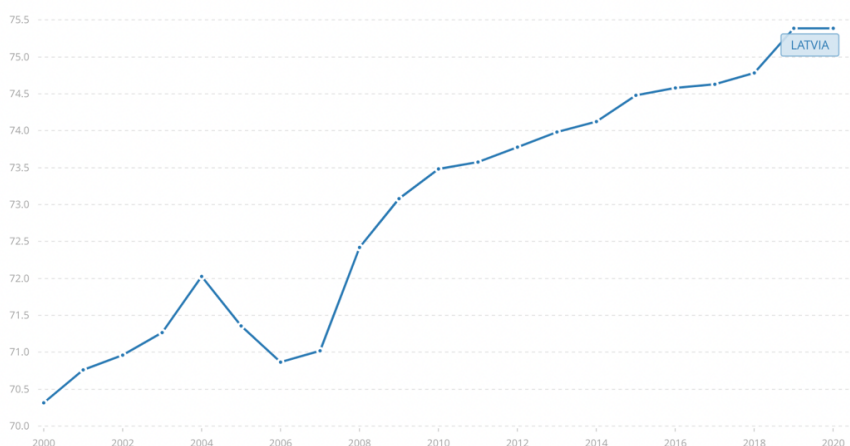
Avots: Trading economics organizācija, pieejams <https://tradingeconomics.com/sweden/corruption-index>, apskatīts 10.05.2022

14.attēla ir redzams Zviedrijas korupcijas līmenis, kuru publicēja *Trading Economics* mājaslapā. Aplūkojot attēlu ir saskatāms, ka pēc 2016.gada ir korupcijas indeksa kritums, kas nozīme ka korupcijas līmenis palielinājās. Sākot ar 2018.gadu korupcijas indekss Zviedrijā ir palielinājies, jeb korupcijas līmenis samazinājās.

Saildzinot ar Eiropas valsts rādītājiem pēc korupcijas līmeņa, kas tika publicēts *Trading Economy* mājaslapā Latvijā pēc korupcijas indeksa 2021.gadā atrodas uz 19.vietas, bet Zviedrija, sasniedzot korupcijas indeksu 85 no 100 punktiem atrodas uz 4.vietas.

Ar nākamo rādītāju – dzīves ilgums, kas ir viens no faktoriem, kas ietekme uz laimes līmenis tiks salīdzināta Latvija un Zviedrija.

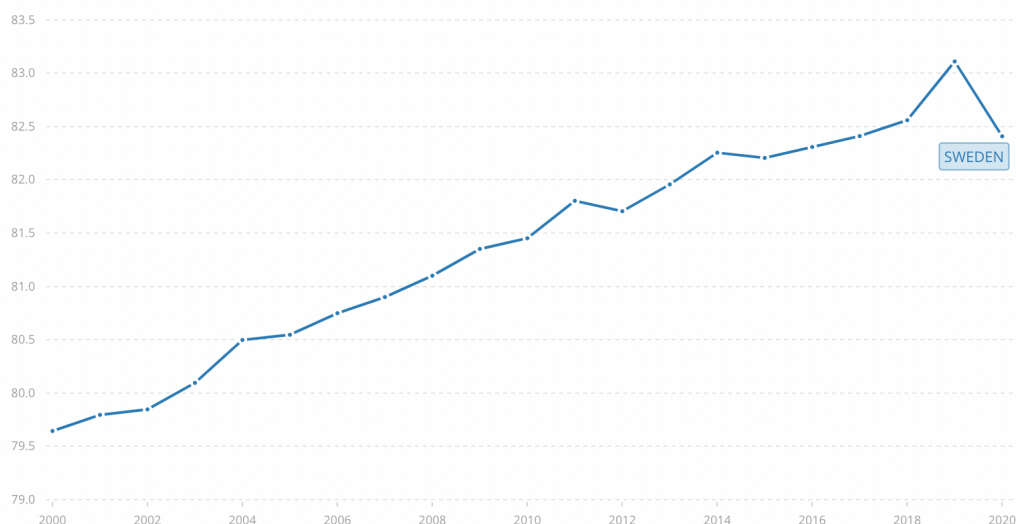
Pēc *World Bank Group* organizācijas publicētiem datiem ir redzams dzīves ilguma pieaugums Latvijā, kas ir attēlots 15.attēlā..

15.att. Dzīves ilgums Latvijā

Avots: World Bank Group, Dzīves ilgums Latvijā, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.I?end=2020&locations=LV&start=2000>, apskatīts 10.05.2022

15.attēls rāda dzīves ilguma palielināšanos pēc 2008.gada. 2004. gadā vislielākais radītājs laikā posmā no 2000.gada līdz 2008.gadam tika sasniegts 2008.gadā. Radītājs tika sasniegts pēc globālas krīzes, kas ir viens no faktoriem, kas ietekmēja uz dzīves ilguma samazinājumu. 2020.gadā dzīves ilgums Latvijā bija 75 gadi 16.attēls kas tika publicēts *World Bank Group* mājaslapā atspoguļo Zviedrijas dzīves ilguma radītājus laika posmā no 2000.gada līdz 2020.gadam.

16.att. Dzīves ilgums Zviedrijā

Avots: *World Bank Group, Dzīves ilgums Zviedrijā,*

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=SE&start=2000>, apskatīts 10.05.2022

16.attēla ir redzams, ka Zviedrijā dzīves ilgums sākot no 2000.gada palielinās. 2019.gadā, sasniedzot vislielāko radītāju laika posmā no 2000.gada – 83 gadi, Zviedrijas iedzīvotāju dzīves ilguma līmenis samazinājās līdz 82,5 gadi. Salīdzinot ar Latvija dzīves ilguma līmeni Zviedrijai netika novērots dzīves ilguma samazinājums 2008.gada krīzes laikā. Ir redzams, ka Zviedrijas dzīves ilguma līmenis ir lielāks nekā Latvijā.

Veicot analīzi par atšķirību radītājos 2 Eiropas valstīs, starp laimes līmeni, bet līdzīgo nodokļu slodzi Latvija un Zviedrijai ir atkarīga ne tikai no atšķirības veselības aprūpes izdevumiem, bet arī no atšķirības radītājos Latvijai un Zviedrijai par nodokļu ieņēmumu sadalījumu un iekšzemes kopproduktu uz iedzīvotāju, dzīves ilgumu un korupcijas indeksu. Pamatojoties uz to secinājumu var izstrādāt vienu no priekšlikumiem, ka palielinot iekšzemes kopproduktu uz iedzīvotāju veselības aprūpes izdevumus un samazinot korupcijas līmeni ir iespējams palielināt iedzīvotāju, jeb sabiedrības laimes līmeni.

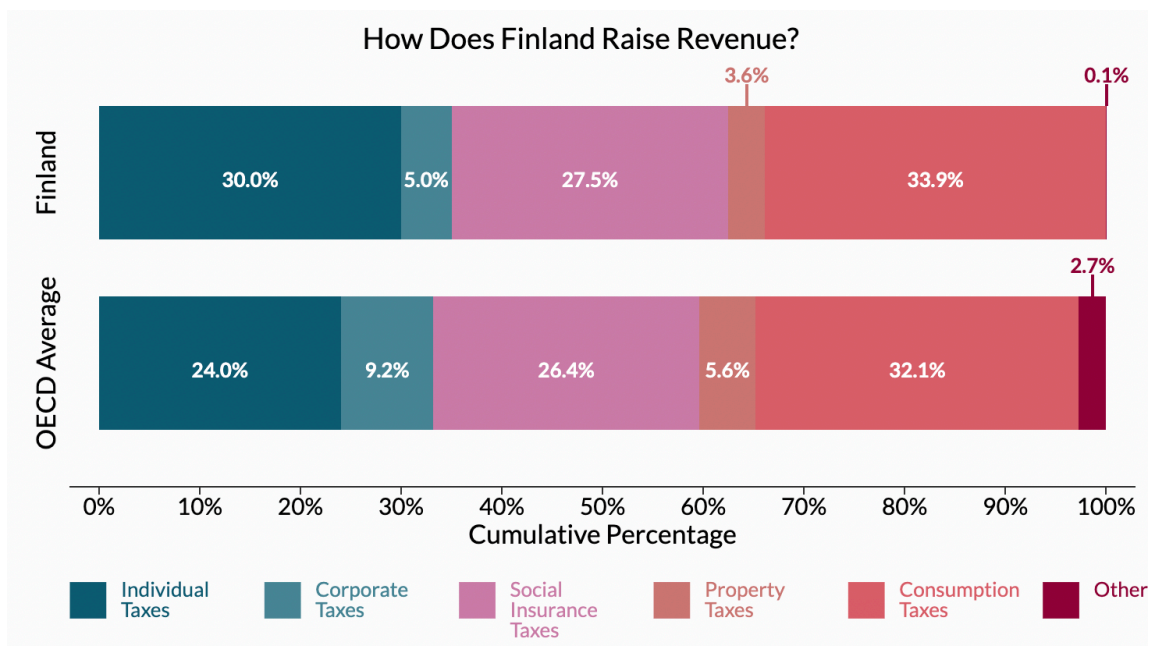
3.3. Somijas, Dānijas un Nīderlandes nodokļu slodze

Pamatojoties uz 9.attēlu ir redzamas 3 valstis, kuriem ir vislielāka nodokļu slodze un viens no lielākiem laimes līmeņa radītāji: Somija, Dānija un Nīderlandes. Somijas nodokļu administrācija veica aptauju 2019. gadā no septembra līdz oktobrim ar tālruņa intervijas palīdzību, kurā piedalījās 1010 Somijas respondenti. Pamatojoties uz Somijas nodokļu administrācijas publicēto informāciju tika iegūta pozitīva priekš valsts informācija:

- 98 % respondentu uzskata, ka nodokļi ir svarīgi Somijas labklājības uzturēšanai;
- 96% respondentu uzskata, ka nodokļu maksāšana ir svarīgs iedzīvotāju pienākums;
- 95% respondentu laicīgi maksā nepieciešamus nodokļus;
- 80% Somijas iedzīvotāju ir priecīgi maksāt nodokļus,

Analizējot Somijas nodokļu administrācijas publicēto informāciju ir redzams, ka vairāk nekā puse no aptaujāto respondentu – 52% atbildēja ka labprāt maksātu nedaudz vairāk nodokļu, ja zinātu ka nauda tiks tērētā uz svarīgam priekš iedzīvotājiem lietam. Pētot informāciju par Somijas respondentu atbildēm par izvairīšanās no nodokļiem ir atrasta svarīga informācija, ka ļoti mazs respondentu skaits – 16% uzskata ka no nodokļiem ir viegli izvairīties. 44% no aptaujātiem respondentiem jūt ka lielāka daļa cilvēku slēpj savus ieņēmumus. Pēc Somijas nodokļu administrācijas publicētas informācijas analīzes ir saskatāma tendence ka godīgi maksājot nodokļus ir svarīgi priekš iedzīvotājiem un iedzīvotāji labprāt maksātu nedaudz vairāk ja tas ietekmētu uz viņu labklājību.

Pēc Neatkarīgas nodokļu politikas organizācijas publicētas informācijas par nodokļu ieņēmumu sadalījumu ir redzama informācija, kas attēlotā 17.attēlā. Pēc 17.attēla par nodokļu ieņēmumu sadalījumu Somijā ir redzams, ka vislielāko daļu no kopējiem nodokļu ieņēmumiem sastāda pievienotas vērtības nodoklis, kas sastāda 24%. Nedaudz mazāks nodokļu īpatsvars ir ieņēmumiem par iedzīvotāju ienākumu nodokli. 3.pēc īpatsvara nodokļu ieņēmums ir sociālas apdrošināšanas nodokļa ieņēmumi, kas ir nedaudz mazāk nekā vidējais īpatsvars no kopējiem nodokļu ieņēmumiem ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīm.

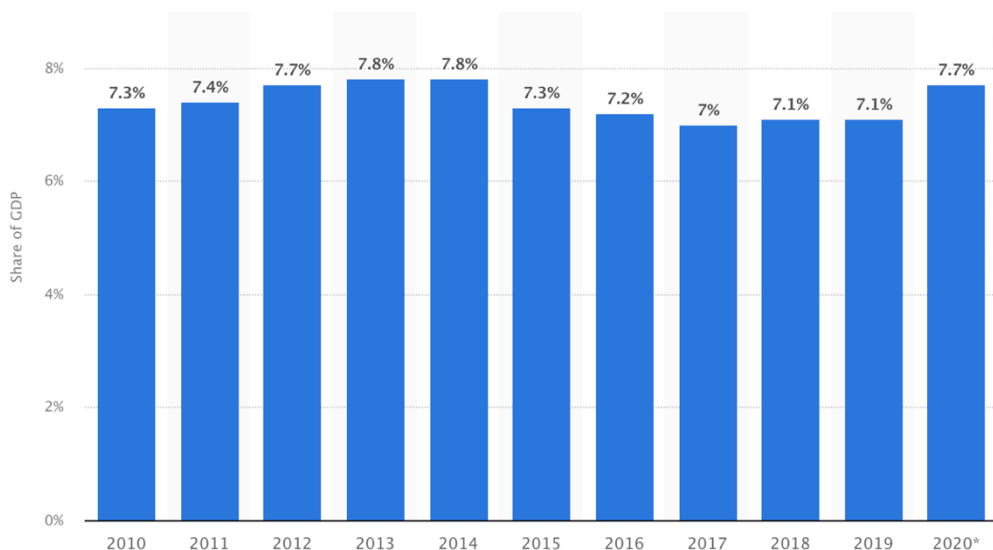

17.att. Nodokļu ieņēmumu sadalījums Somijā

Avots: Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, Nodokļu ieņēmumu sadalījums, pieejams

<https://taxfoundation.org/country/finland>, , apskatīts 10.05.2022

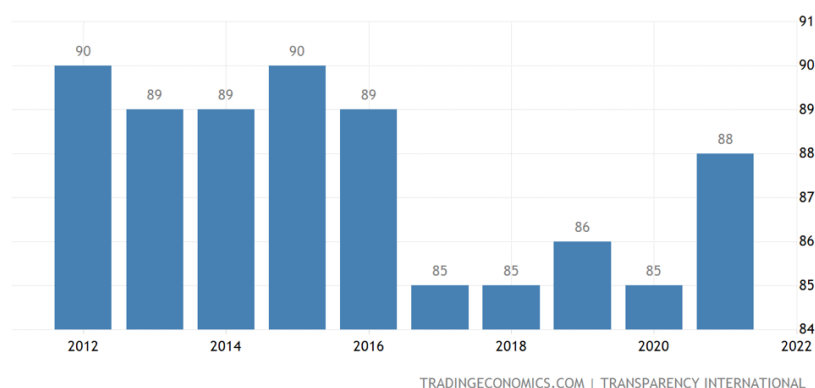
Ar nākamo, 18.attēlu, kas tika publicēts Statista datubāzē ir apskatāmas Somijas izdevumi uz veselības aprūpi, kas izteikts procentos no iekšzemes kopprodukta. Pēc dota attēla ir redzams ka Somijas izdevumi uz veselības aprūpi laikā posmā no 2010.gada līdz 2020.gadam ir līdzīgi katru gadu. Somijas veselības aprūpes izdevumu īpatsvars laikā posmā no 2010.gadā līdz 2020. gadam nepārsniedz 8% no iekšzemes kopprodukta ka ir citām Eiropas valstīm.

18.att. Somijas izdevumi uz veselības aprūpi

Avots: Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Somijā no 2000. līdz 2020. gadam <https://www.statista.com/statistics/538525/general-government-expenditure-on-health-relative-to-gdp-in-finland/>, apskatīts 10.05.2022

Trading Economics organizācijas mājaslapā publicēta atskaite par Somijas korupcijas indeksu, kas ir redzams zemāk 19.attēla.

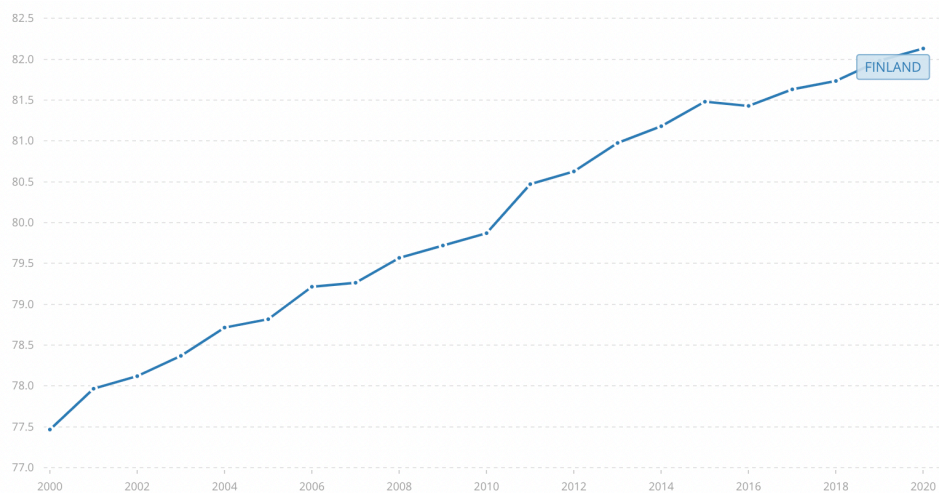

19.att. Korupcijas indekss Somijā

Avots: Trading economy organizācija, <https://tradingeconomics.com/finland/corruption-indexapskatīts>
10.05.2022

Aplūkojot 19.attēlu, kur ir atspoguļots korupcijas indekss Somijā laika posmā no 2012.gada līdz 2021.gadam ir redzams ka 2012.gadā un 2015.gadā ir vislielākais korupcijas indekss. Pēc 2016.gada ir saskatāms korupcijas indeksa samazinājums, kas nozīme korupcijas līmeņa palielinājumu. Pēc pēdējiem radītājiem, 2021. gada korupcijas indekss Somija bija 88 no 100 punktiem, kas pēc Trading Economy mājaslapā publicētas statistikas nozīme ka Somija ieņem 2.vietu pēc korupcijas indeksa.

Analizējot valsts laimes līmeņa faktoros ir nepieciešams apskatīt dzīves ilgumu Somijā.

20.att. Dzīves

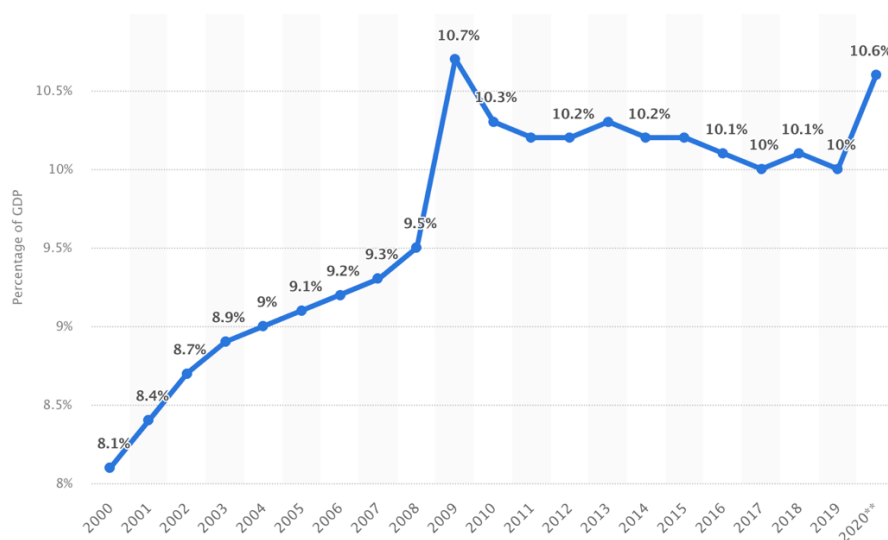
ilgums Somijā

Avots: World Bank Group, Dzīves ilgums Somijā, pieejams

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=FI&start=2000>, apskatīts
10.05.2022

Pēc 20.attēla ir redzams dzīves ilgums Somijā laika posmā no 2000.gada līdz 2020.gadam. Ir saskatām 10 gadu tendence – dzīves ilguma līmeņa palielināšana. Salīdzinot ar Zviedrijas vidējo dzīves ilgumu Somijā dzīves ilgums strauji aug nesamazinoties rādītājam.

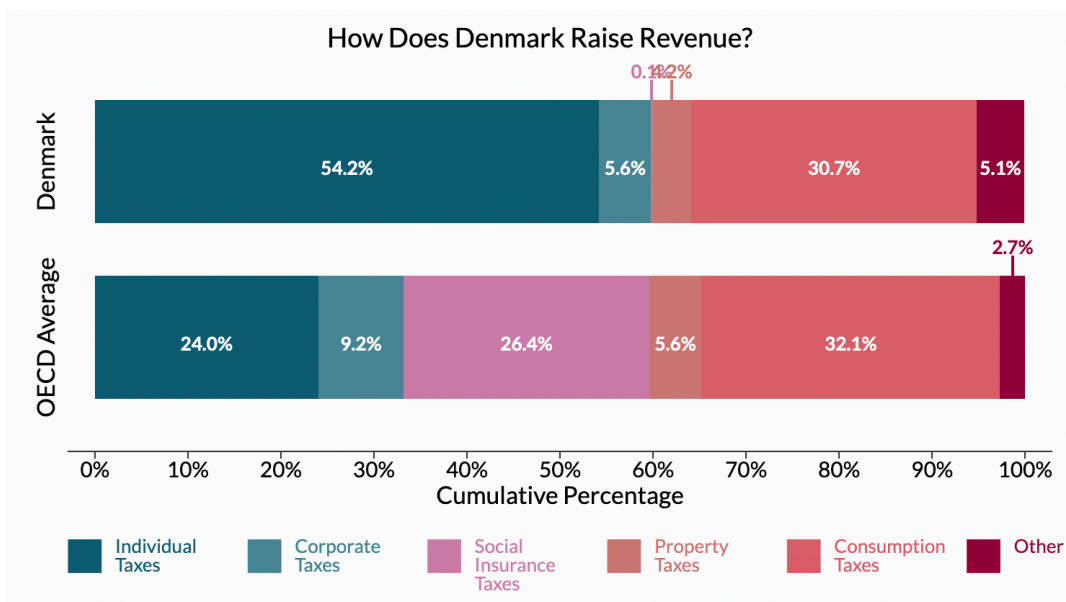
Otrais valsts kuram ir liela nodokļu slodze un liels laimes līmeņa rādītājs ir Dānija. Dānija ir valsts ar vienu no vislielākā slodzēm pasaulē. Lai analizētu kāpēc Dānijas iedzīvotāju līmenis ir liels ir jāapskata valsts izdevumus uz veselības aprūpi. 14.attēlā ir redzami Dānijas kopējie izdevumi veselības aprūpei no 2000.gada līdz 2020.gadam, kas izteikti procentos no iekšzemes kopprodukta. Grafikā ir redzama tendence ka ar laiku valsts izdevumi uz Dānijas iedzīvotājiem veselības aprūpi palielinās. Tas nozīmē ka valsts rūpējas par iedzīvotāju veselību. 2010. gada samazinoties kopējiem izdevumiem uz veselības aprūpi pēc 9 gadiem palielinājās tuvāk 2009. gada rādītāja izdevumiem. Viens no faktoriem, kas varētu ietekmēt uz izdevumu palielināšanu, jeb investēšana veselībās aprūpē ir pandēmijā, kurā 2019. gadā ietekmēja uz visu pasauli.

21.att. Dānijas izdevumi uz veselības aprūpi

Avots: Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Dānijā no 2000. līdz 2020. gadam, pieejams <https://www.statista.com/statistics/429187/healthcare-expenditure-as-a-share-of-gdp-in-denmark/#:~:text=The%20total%20health%20care%20expenditure,percent%20of%20GDP%20in%202020,apskatīts%2010.05.2022>

Analizējot Dānijas nodokļu slodzi ir nepieciešams apskatīt kopēju nodokļu ieņēmumu sadalījumu. Zemāk, 15.attēlā, ir apskatāms Neatkarīgas nodokļu politikas organizācijas publicēto informāciju par Dānijas nodokļu ieņēmumu sadalījumu.

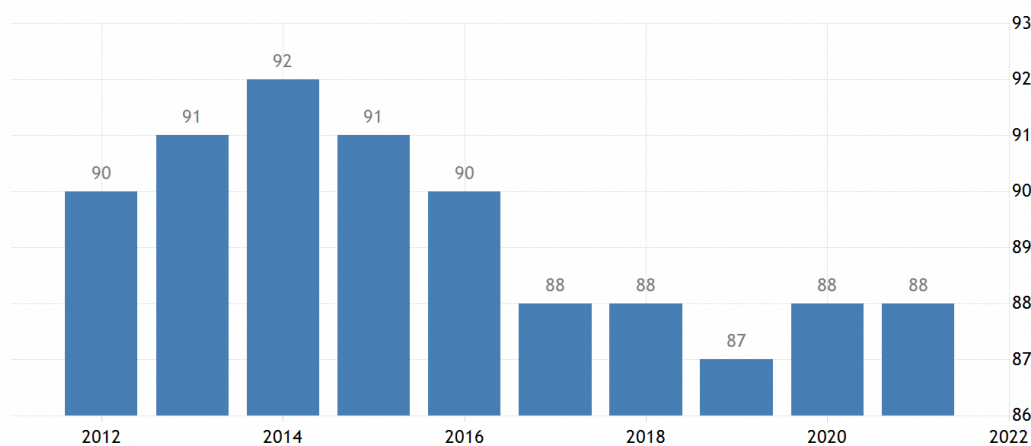

22.att. Nodokļu ieņēmumu sadalījums Dānijā

Avots: Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, pieejams <https://taxfoundation.org/country/denmark>, apskatīts 10.05.2022

Lielāko daļu no nodokļu ieņēmumiem sastāda iedzīvotāju ienākumu nodoklis – 54,2%. Nedaudz mazāko nekā Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācijās valsts vidējo radītāju Dānijā ir pievienotas vērtības nodoklis, kas sastāda 30,7% no kopējiem nodokļu ieņēmumiem. Pēc attēlotas diagrammas ir redzams, ka Dānijai nepārstāv ieņēmumi sociālai apdrošināšanai, bet apskatot iepriekšējo informāciju ir zināms, ka vairāk 10% ir izdevumi uz veselības aprūpi no iekšzemes kopprodukta. Salīdzinot Zviedrijas un Dānijas izdevumus uz veselības aprūpi var secināt ka izdevumi ir vienādi, bet laimes līmeni atšķiras.

Pēc *Trading Economics* organizācijas mājaslapā publicēta atskaites kas ir redzams zemāk 23.attēla ir attēlots korupcijas indekss Dānijā, kas pēc *Trading Economics* datiem atrodas uz 1.vietas pēc viszemākā korupcijas līmeņa.

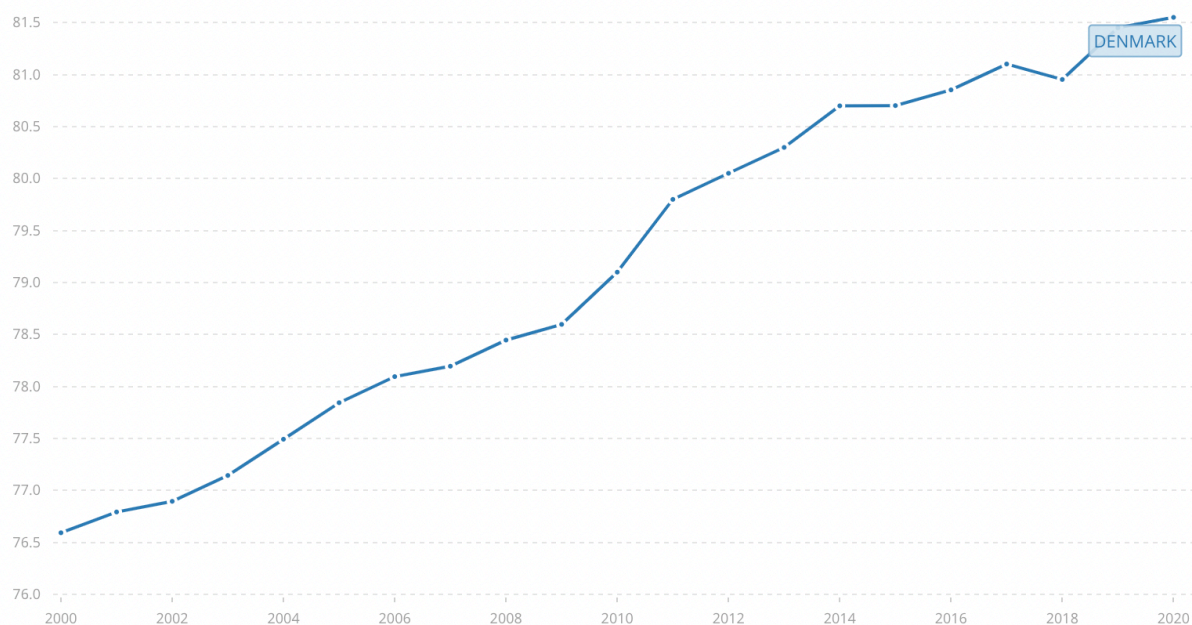

23.att. Korupcijas indekss Dānijā

Avots: *Trading economy* organizācija, *Korupcijas līmenis Dānijā*
<https://tradingeconomics.com/denmark/corruption-index> apskatīts 10.05.2022

Līdzīgi Somijas korupcijas indeksa datiem ir redzams ka sākot no 2012. gada korupcijas indekss palielinājās līdz 92 no 100 punktiem, kas norāda uz korupcijas līmeņa samazinājumu. Pēc 2014.gada ir redzams korupcijas indeksa samazinājums līdz 2019.gadam, kas norāda uz korupcijas līmeņa palielināšanu. Pēc 2019. gada Danijā ir korupcijas indeksa palielinājums līdz 88 no 100 punktiem kas ka tika iepriekš minēts Dānija ieņem 1. vietu Eiropā pēc korupcijas neesamības līmeņa.

Tālākai analīzei ir nepieciešams apskatīt Danijas vidēja dzīves ilgumu. Pēc *World Bank* organizācijas dzīves ilguma datiem, kas atspoguļoti zemāk 24.attēla ir redzama tendence ka visam Eiropas valstīm – ar laiku dzīves ilgums valstī palielinās. Ir saskatāmi gadi, piemēram 2018.gads, kad dzīves ilgums samazinājās, bet ka ir redzams uz attēla, samazinājums nav tik krietns, ka tas varētu būt signāls par problēmām valstī.

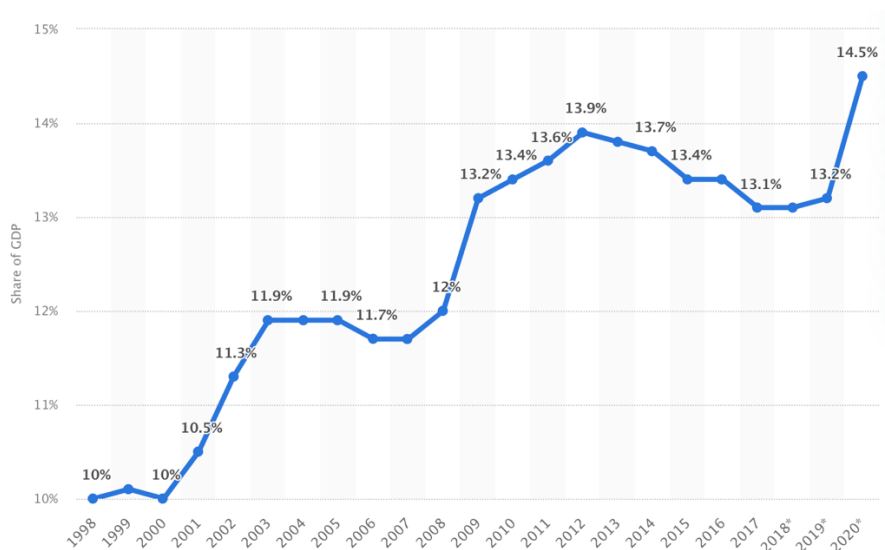
24.att. Dzīves ilgums Dānijā

Avots: World Bank Group, Dzīves ilgums Dānijā, pieejams

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=DK&start=2000>, apskatīts 10.05.2022

Trešais valsts, kas skaitās viena no vislaimīgākās, bet ar lielu nodokli valsts ir Nīderlandes. Ka viens no faktoriem, kas ietekmē uz laimes līmeni ir veselības aprūpe. Ar nākamo 16. attēlu ir redzamas Nīderlandes izdevumi uz veselības aprūpi, kas tika publicēts *Statista* datubāzes mājaslapā. Apskatot *Statista* datubāzes publicēto informāciju par Nīderlandes izdevumiem uz veselības aprūpi, kas ir izteikti procentos no iekšzemes kopprodukta ir redzama ka visām Eiropas valstīm tendence – ar laiku izdevumi uz veselības aprūpi palielinās. Pēdējos gados, ietekmējot Covid-19 pandēmijai ir palielinājusies izdevumi uz veselības aprūpi. Salīdzinot rādītāju ar citām valstīm, kas ir līderi pēc vislielākās nodokļu

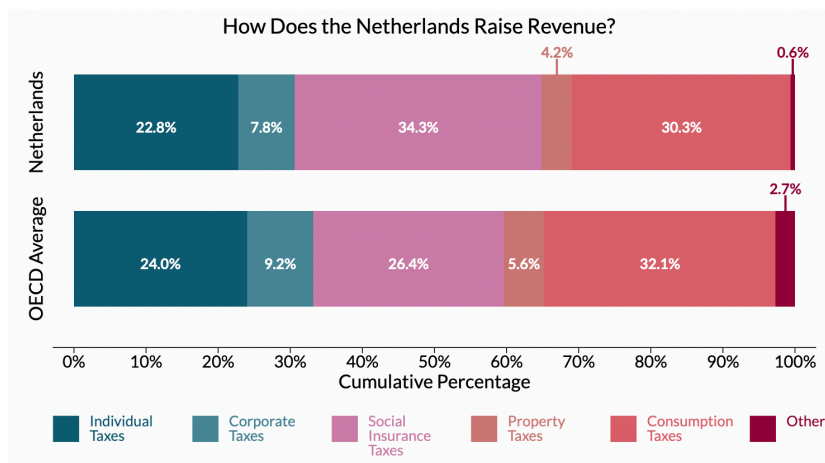
slodzes un vislielāka iedzīvotāju laimes līmeņa ir redzams, ka Nīderlandes 2020. gadā ir vislielākie izdevumi uz veselības aprūpi – 14,5%, bet citam valstīm izdevumi ir nedaudz lielāk par 10% no iekšzemes kopprodukta.

25.att. Nīderlandes izdevumi uz veselības aprūpi

Avots: Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Nīderlandes no 1998. līdz 2020. gadam, pieejams <https://www.statista.com/statistics/576000/total-health-expenditure-as-share-of-gdp-in-the-netherlands/>, apskatīts 10.05.2022

Analizējot Nīderlandes nodokļu slodzi un laimes līmeni un salīdzinot to ar citam Eiropas valstīm ir nepieciešams apskatīt nodokļu ieņēmumu sadalījumu. Zemāk ir apskatāms 17.attēls kur ir redzams nodokļu ieņēmumu sadalījums Nīderlandes.

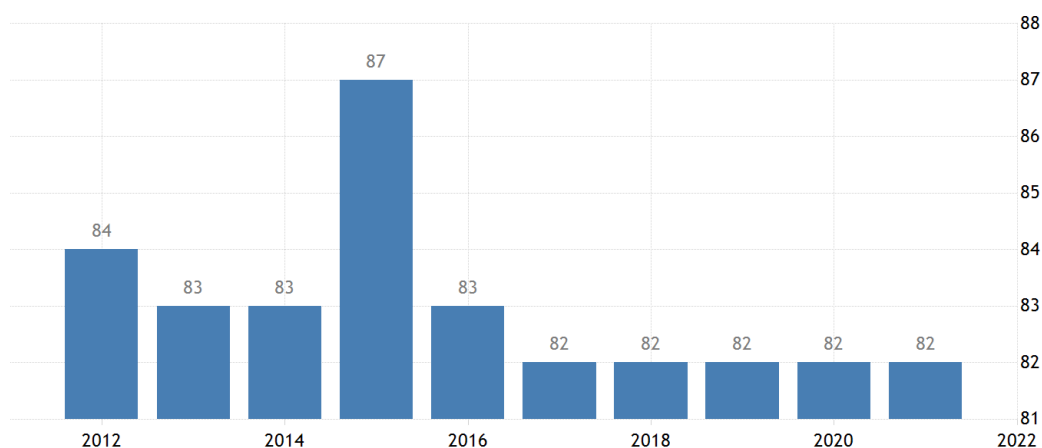
26.att. Nodokļu ieņēmumu sadalījums Nīderlandes

Avots: Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, pieejams <https://taxfoundation.org/country/netherlands>, apskatīts 10.05.2022

Pēc Neatkarīga nodokļu politikas organizācijas publicētas informācijas ir redzams, ka vislielākos nodokļu ieņēmumus sastāda sociālas aprūpes nodoklis – 34,3%, kas ir lielāk nekā visas iepriekš minētas valstīs un Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācijās valsts vidējo radītāju. Otrais pēc nodokļu ieņēmumiem vislielākais īpatsvars Nīderlandes ir

pievienotas vērtības nodoklis. Pēc Nīderlandes valdība mājaslapas publicētas informācijas pievienotas vērtības nodoklis ir 21%. Salīdzinot Nīderlandes, Somijas un Dānijas pievienotas vērtības nodokli, Nīderlandes ir vismazāka nodokļu likme. Vislielāka pievienotas vērtības nodokļu likme Dānijai – 25%.

Nīderlandes korupcijas līmenis ir zems salīdzinot ar citām Eiropas valstīm. Pēc *Trading Economy* publicētas informācijas, Nīderlandes ieņem 6.vietu pēc korupcijas indeksa, kas nozīme zemu korupcijas līmeni.

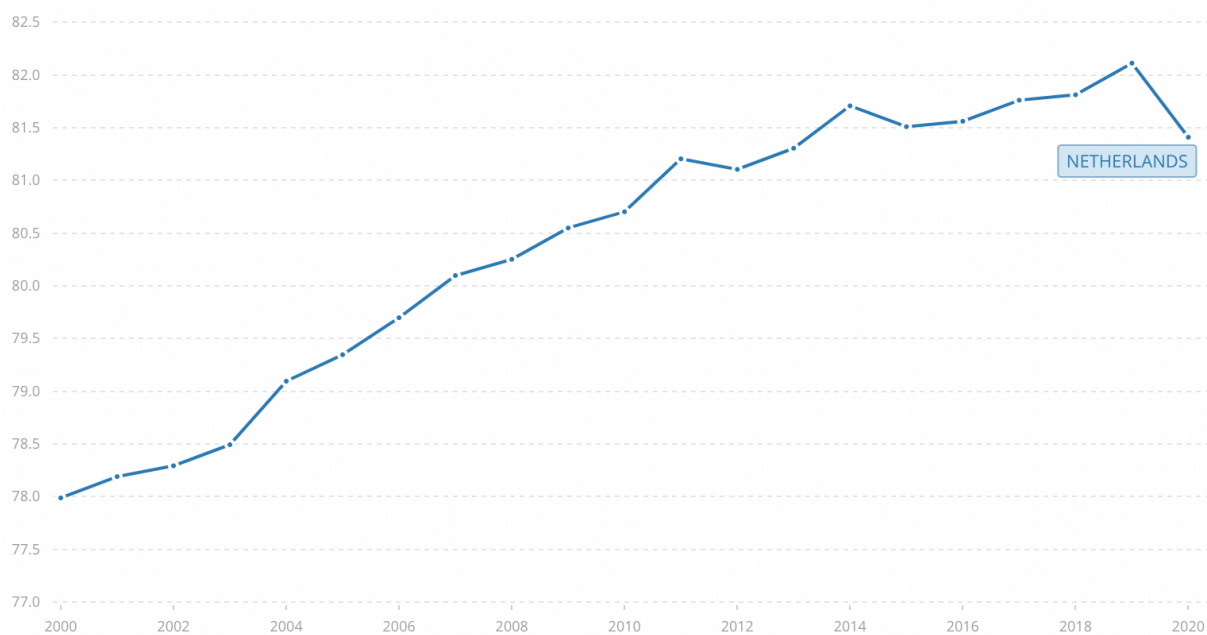

27.att. Korupcijas indekss Nīderlandes

Avots: *Trading economy organizācija, Korupcijas līmenis Nīderlandes* <https://tradingeconomics.com/netherlands/corruption-index>, apskatīts 10.05.2022

Pēc *Trading Economy* publicētas informācijas, kas ir redzama 27.attēlā ir redzams, ka laika posmā no 2012.gada līdz 2021.gadam korupcijas indekss nebija zemāk par 82 punktiem. Vislielākās korupcijas indekss Nīderlandes bija 2015.gadā – 87 punkti. Analizējot informāciju par korupcijas neesamību, kas ir viens no laimes līmeņa faktoriem ir saprotams ka laimes līmenis ir liels ietekmējot lielam korupcijas indeksam.

Pēdējais faktors, kas tika analizēts starp trim pēc laimes līmeņa un nodokļu slodzes valstīm ir dzīves ilgums. Pēc *World Bank* publicētas informācijas ir redzama Nīderlandes iedzīvotāju dzīves ilgums. Ka visam Eiropas valstīm ir redzama vienāda tendence – iedzīvotāju dzīves ilguma pieaugums. Neskatoties uz pieaugumu laika posmā no 2000.gada līdz 2020.gadam, 2012.gadā un 2014.gadā ir redzams iedzīvotāju dzīves ilguma samazinājums.

28.att. Dzīves ilgums Nīderlandes

Avots: World Bank Group, Dzīves ilgums Nīderlandes, pieejams:

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=NL&start=2000>, apskatīts 10.05.2022

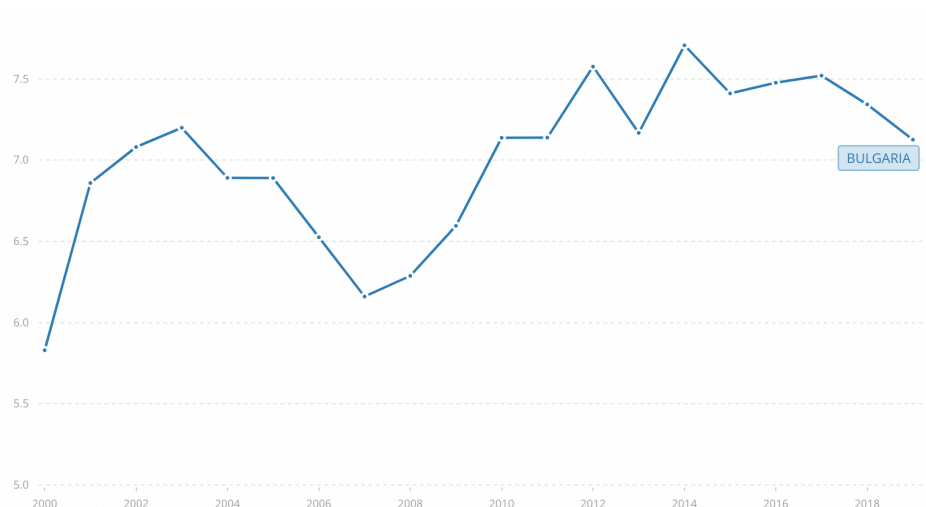
Izanalizējot informāciju par 3 Eiropas valsts līderim starp nodokļu slodzes un laimes līmeņa var secināt ka lielo ietekmi uz laimes līmeni sastāda veselības aprūpe, korupcijas neesamības līmenis un dzīves ilgums.

3.5 Viszemākās laimes līmenis Eiropā

Lai saprastu laimes līmeņa situāciju Eiropā ir nepieciešams ne tikai apskatīt un izanalizēt situāciju par Eiropas līderiem starp vislielāko nodokļu slodzi un lielāko laimes līmeņa rādītāju. Aplūkojot 9.attēlu ir redzamas valsts, kuriem ir zems laimes līmenis. Viena no tam ir Bulgārija, kurai ir zems nodokļu slogs un mazs iedzīvotāju laimes līmenis.

Vispirms ir jāapskata un jāanalizē Bulgārijas izdevumus uz veselības aprūpi. Pēc *World Bank Group* publicētas informācijas par izdevumiem uz veselības aprūpi, kas ir izteikts procentos no iekšzemes kopprodukta ir redzams grafiks, kas ir attēlots 16.attēlā. 16.attēla, ka visiem Eiropas valstīm ir redzama kopēja tendence – veselības aprūpes izdevumu īpatsvara palielināšana. Salīdzinot ar vislaimīgākām valstīm un valstīm ar vislielāko nodokļu slodzi ir redzama starpība starp rādītājiem. Bulgārijai ir mazāk izdevumu veselības aprūpei īpatsvars nekā vairākām Eiropas valstīm. Pēc 29.attēla ir redzamas izmaiņas – veselības aprūpes izdevumu īpatsvarā samazinājums laikā posmā no 2003.gada līdz 2007.gadam. Pēc 2007.

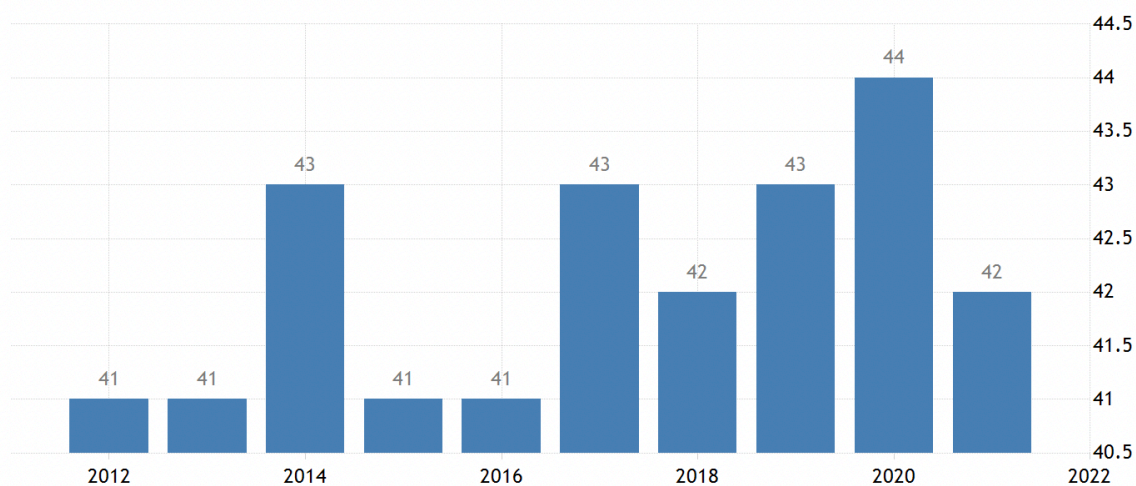
gada ir redzams veselības aprūpes īpatsvara palielinājums, bet ir saskatāms ka pieaugums nav vienmērīgs, kas varētu nozīmēt veselības aprūpes attīstību.

29.att. Bulgārijas izdevumi uz veselības aprūpi

Avots: World Bank Group Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Nīderlandes no 2000. līdz 2018. gadam, pieejams <https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS?locations=BG> apskatīts 10.05.2022

Pēc Trading Economy organizācijas publicētas informācijas ir redzams 30.attēls, kas atspoguļo korupcijas indeksu Bulgārijā.

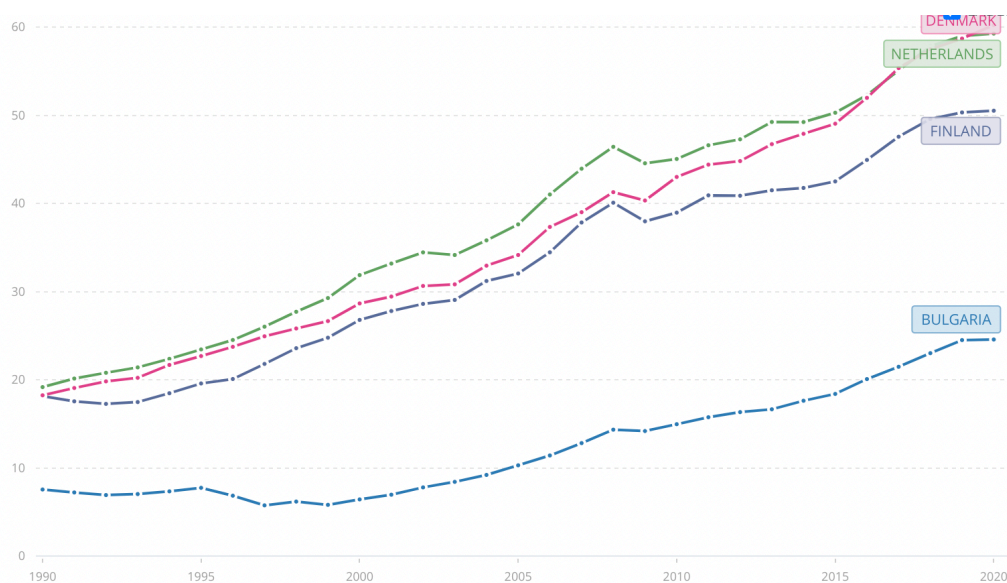
30.att. Korupcijas indekss Bulgārijā

Avots: Trading economy organizācija, Korupcijas līmenis Bulgārijā <https://tradingeconomics.com/bulgaria/corruption-index> apskatīts 10.05.2022

Pēc 30.attēla ir redzams ka Bulgārijas korupcijas indekss laika posmā no 2012.gada līdz 2021.gadam nav palielinājies vairāk par 44 punktiem. Salīdzinot ar iepriekš analizētam Eiropas valstīm ir redzams ka Bulgārijas korupcijas līmenis ir 1,5 reizēs zemāk nekā valstīs ar lielāko laimes līmeni un nodokļu slodzi. Sākot no 2019. gada korupcijas indekss ir

palielinājusies līdz 44 punktiem, bet jau 2021, gadā samazinājies līdz 42 punktiem, kas noved pie korupcijas esamības Bulgārijā.

Viens no faktoriem kas ietekmē uz valsts iedzīvotāju laimes līmeņa ir iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju. Pēc World Bank organizācijas publicētas informācijas ir veikts salīdzinājums par iekšzemes kopproduktu uz iedzīvotāju starp Bulgāriju un 3 iepriekš analizētam valstīm pēc laimes līmeņa līderiem: Somiju, Dāniju un Nīderlandem, kas atrodas zemāk 31.attēlā.

31.att. Iekšzemes kopprodukta uz iedzīvotāju salīdzinājums starp 4 valstīm

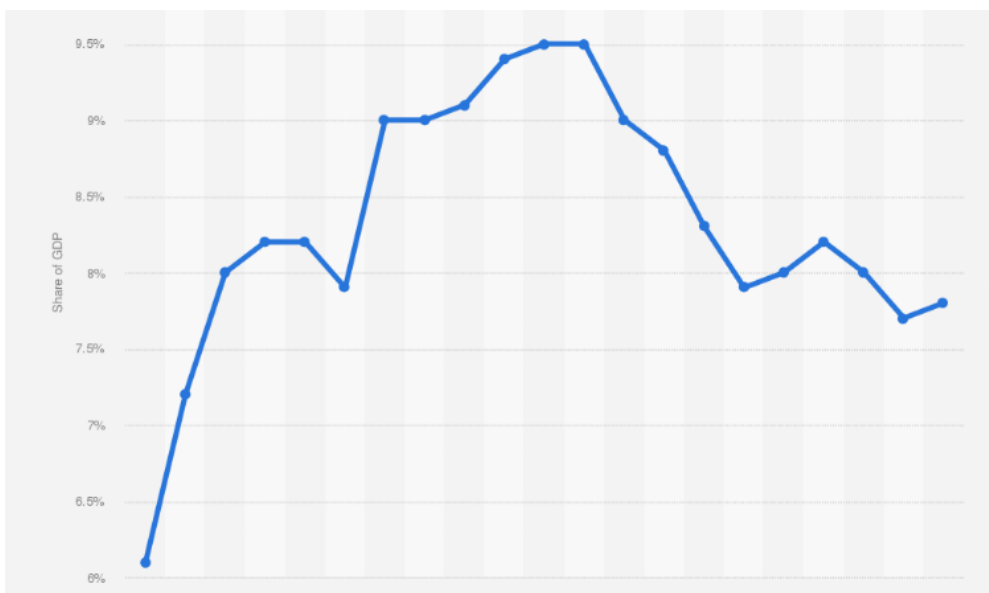
Avots: World Bank organizācija, Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju, piekams:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=BG-NL-FI-DK> apskatīts 10.05.2022

Analizējot 31.attēlu ir redzama starpība radītājos starp Bulgāriju un 3 iepriekš analizētam valstīm pēc laimes līmeņa līderiem: Somiju, Dāniju un Nīderlandem. 3 valsts līderiem pēc nodokļu slodzes un laimes līmeņa ir spilgti redzama vienādā tendence. Salīdzinot 3 Eiropas valsts līderus un Bulgāriju ir redzama starpība starp rādītājiem pēc iekšzemes kopproduktu uz vienu iedzīvotāju, kas 2020.gadā salīdzinot Somiju un Bulgāriju starpība ir divreiz lielāk Somijai.

Pēdējais valsts kas tika analizēts starp Eiropas valstīm ir Grieķija. Grieķijai ir ļoti zems laimes līmenis iedzīvotājiem, bet liela nodokļu slodze.

Pēc Statista publicētas informācijas ir redzams grafiks(32.attēls) par Grieķijas izdevumiem uz veselības aprūpi, kas izteikts procentuāli no iedzīvotāju iekšzemes kopprodukta.

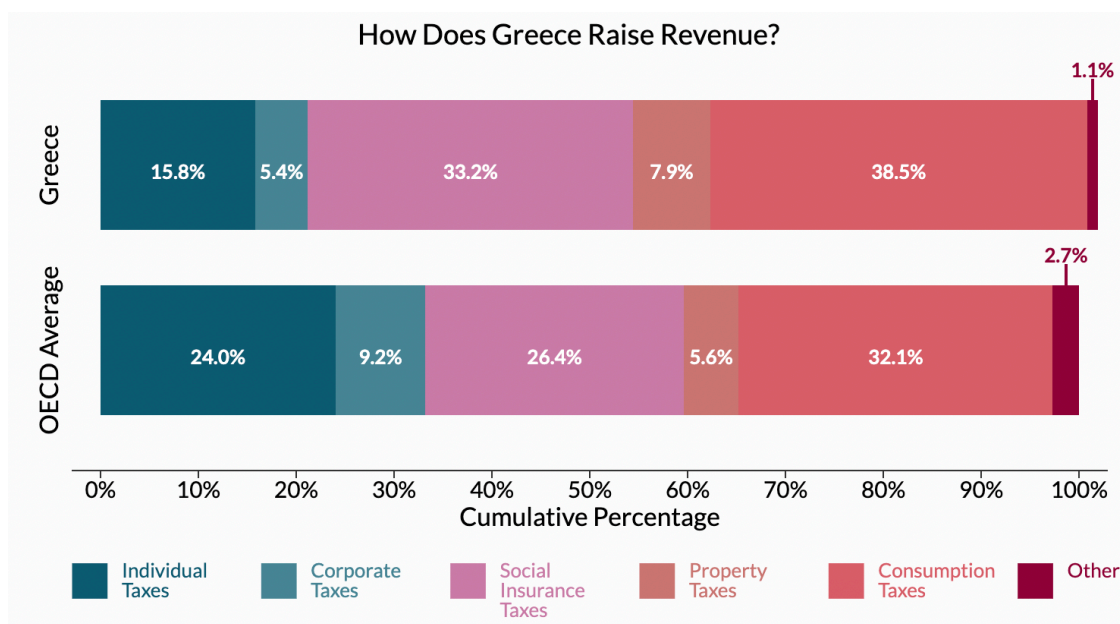

32.att. Grieķijas izdevumi uz veselības aprūpi

Avots Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Grieķijā, pieejams https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS?locations=_BG apskatīts 10.05.2022

Pēc 32.attēls ir redzami Grieķijas izdevumi uz veselības aprūpi, kas rāda ka Grieķijas izdevumi uz veselības aprūpi nav vienmērīgi attīstošies ka citās Eiropas valstīs. Ir redzams ka laika posma 2000.gada līdz 2019.gadam pēdējos gados izdevumi uz veselības aprūpi ir zemāk nekā bija maksimāli sasniegts. Pēdējā laikā izdevumi uz veselības aprūpi Grieķijai ir nedaudz mazāk nekā 8% no iekšzemes kopprodukta.

Ar nākamo 33.attēlu ir redzami Grieķiju kopēju nodokļu ieņēmumu sadalījums, kas tika publicēts pēc Neatkarīga nodokļu politikas organizācija publikācijas.

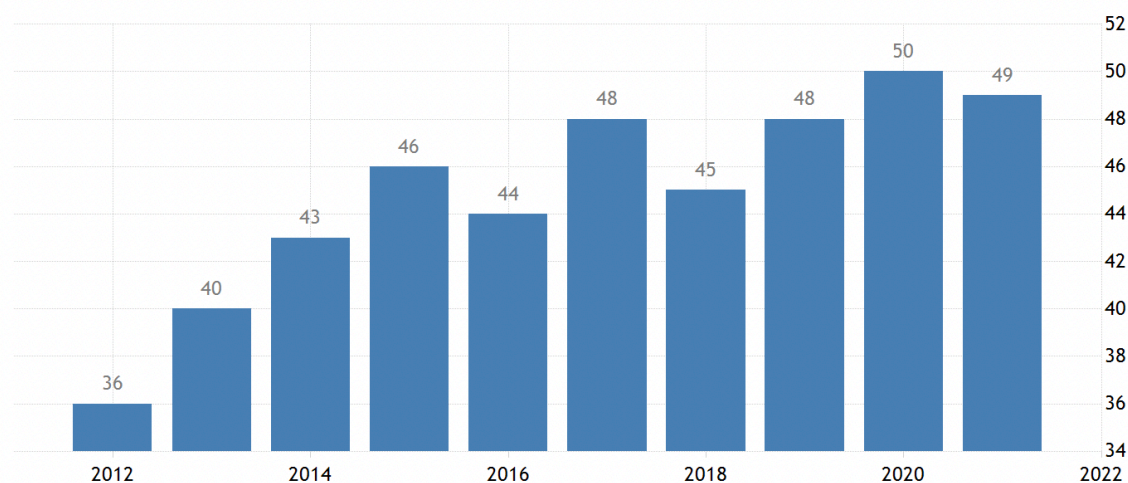

33.att. Nodokļu ieņēmumu sadalījums Grieķijā

Avots: Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, pieejams <https://taxfoundation.org/country/greece>, apskatīts 10.05.2022

Pēc 33.attēla ir redzams, ka vislielāko daļu no nodokļu ieņēmumiem Grieķijā sastāda sociālas apdrošināšanas nodokļu ieņēmumi – 33,2\$, kas ir lielāk par Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācijās valsts vidējo radītāju uz 5,8%. Pēc sociālas apdrošināšanas ieņēmumu īpatsvara pēc lieluma ir pievienotas vērtības nodoklis, kas ir arī lielāk par Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācijās valsts vidējo radītāju. Iedzīvotāju ienākumu nodokļa īpatsvars ir zemāk Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācijās valsts vidējo radītāju. IZanalizējot attēlu ir redzams, ka nodokļu ieņēmumi ir vienmērīgi sadalīti salīdzinot ar Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācijās valsts vidējo radītāju.

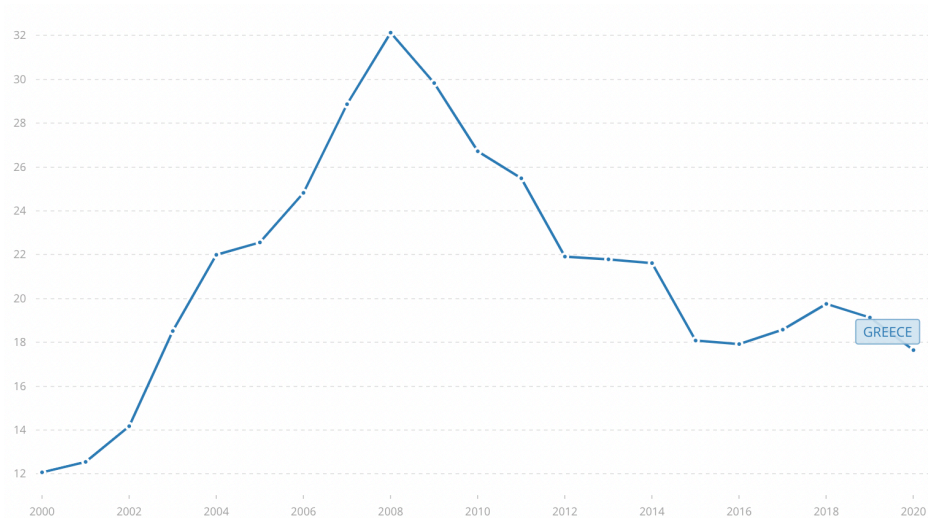
Pēc Trading Economics publicētas informācijas, kas ir redzama 34.attēla ir redzams korupcijas indekss Grieķijā laika posmā no 2012.gada līdz 2021.gadam.

34.att. Korupcijas indekss Grieķijā

Avots: Trading economy organizācija, Korupcijas līmenis Grieķija pieejams: <https://tradingeconomics.com/greece/corruption-index> apskatīts 10.05.2022

Pēc 34.attēla ir redzama Grieķijas korupcijas indeksa attīstība, kas noved pie korupcijas neesamības. Sākot ar 2012.gadu, kad Grieķijas korupcijas indekss bija 36 punkti no maksimāliem 100 punktiem ir redzams korupcijas indeksa palielinājums, kas nozīmē korupcijas līmeņa samazinājums. 2018. gadā korupcijas līmenis samazinājās līdz 45 punktiem un tālāk palielinājās līdz 50 punktiem. Pēc Trading Economics publicētas informācijas ir redzams ka Grieķija pēc korupcijas indeksa ieņem 26. vietu, kas salīdzinot ar Eiropas līderiem pēc laimes un nodokļu slodzes līmeņa ir zems līmenis un noved pie secinājumiem, ka Grieķijā pārstāv lielākas korupcijas līmenis.

35.att. Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju Grieķijā

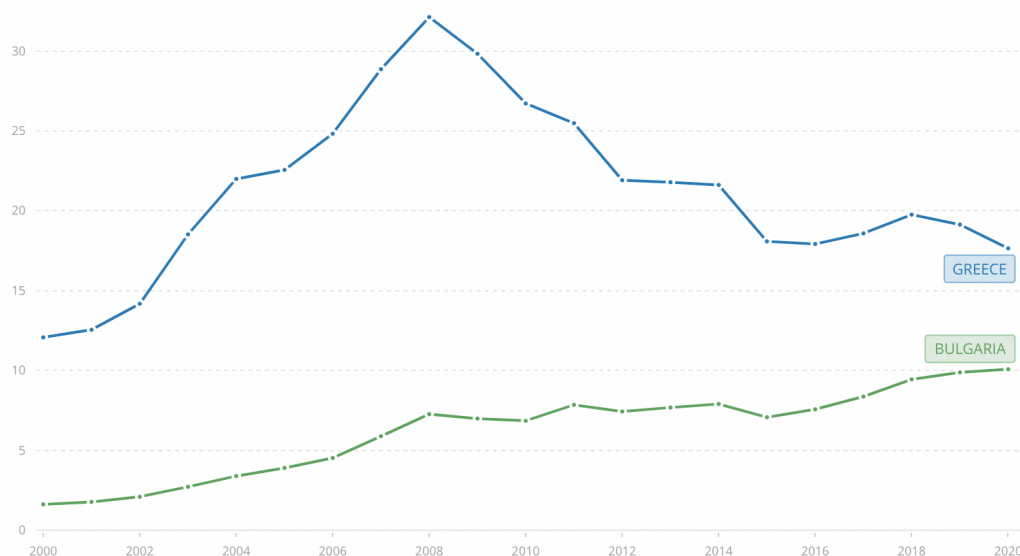
Avots: World Bank organizācija, Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju, pieejams:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2020&locations=GR&start=2000> apskatīts

10.05.2022

Pēc World Bank organizācijas publicētas informācija, kas ir atspoguļota 35.attēla ir redzams iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju Grieķijā laika posmā no 2000.gada līdz 2020.gadam. Ir redzams, ka sākot ar 2000.gadu Grieķijas radītājam – iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju bija tendence attīstīties, bet sākot ar 2008. gadu ir redzams iekšzemes kopprodukta samazinājums, kas pēdējos gados nesasniedza iepriekšējos maksimālos rādītājus.

Pēc 36.attēla ir redzams Grieķijas un Bulgārijas salīdzinājums pēc iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju.

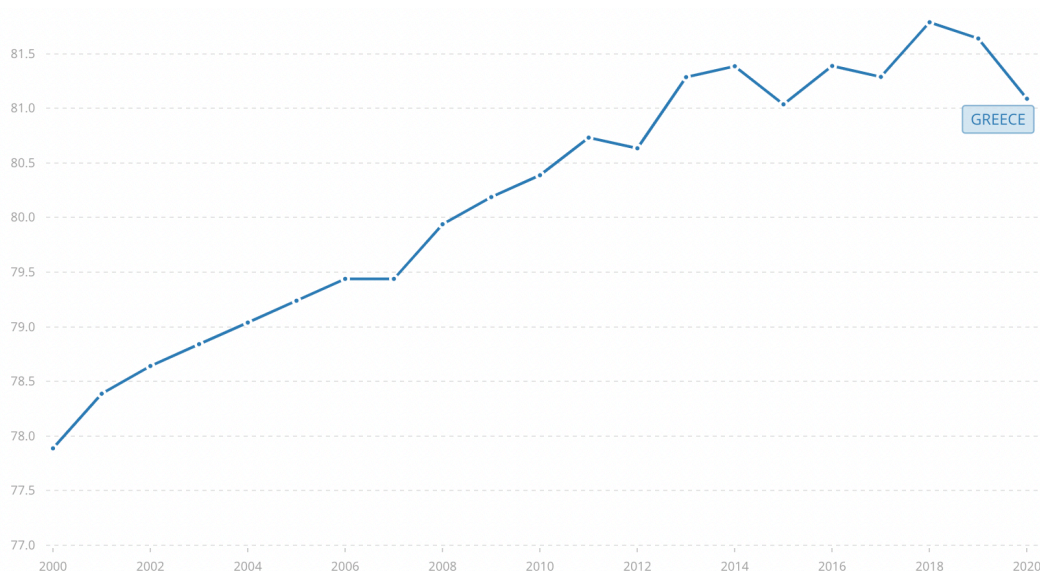
36.att. Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju Grieķijā un Bulgārijā

Avots: World Bank organizācija, Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju, pieejams:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2020&locations=GR-BG&start=2000> apskatīts

10.05.2022

Pēc 36.attēla ir redzams salīdzinājums starp Grieķiju un Bulgāriju pēc iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju, kas rāda ka Grieķijas iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju ir lielāk nekā Bulgārijas iekšzemes kopprodukts laika posmā sākot no 2000. gada līdz 2020.gadam. 2008.gadā Grieķijai ir redzams liels pieaugums iekšzemes kopproduktā kas netika novērots Bulgārijā.

37.att. Dzīves ilgums Grieķijā

Avots: World Bank Group, Dzīves ilgums Grieķijā, pieejams:

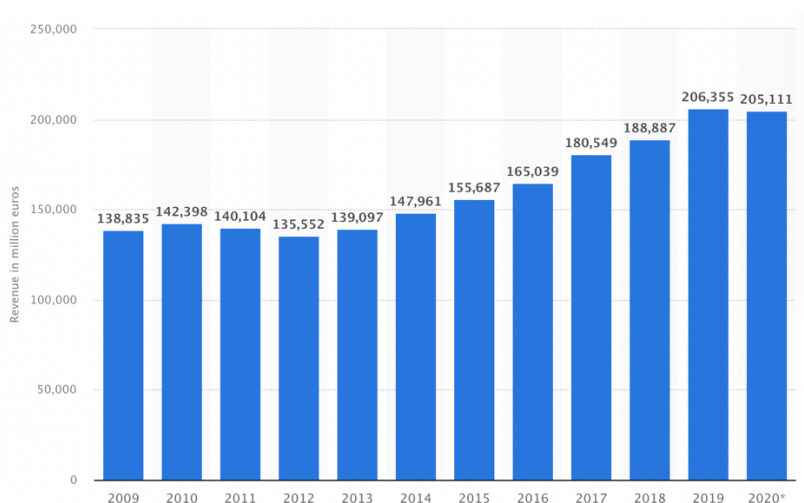
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=GR&start=2000>, apskatīts 13.05.2022

Pēc World Bank Group organizācijas publicētas informācijas ir redzams dzīves ilgums iedzīvotājiem Grieķijā laikā posmā sākot ar 2000.gadu līdz 2020.gadam. Ir redzams, ka dzīves ilgums Grieķijas iedzīvotājiem ir salīdzinoši augsts, salīdzinot ar Eiropas valsts līderiem. Ir redzams 2012.gada un 2017. gada dzīves ilguma samazinājums, bet tas nav tik ietekmējošs uz iedzīvotājiem ka pēdējais 2019.gada samazinājums. No iegūtiem datiem var secināt ka dzīves ilgums Grieķijā nav ietekmējošs faktors uz laimes līmeni.

3.6 Eiropas nodokļu slodzes salīdzinājums

No iegūtiem *Global Economy* radītājiem izveidots grafiks (1.pielikums) , kurš rāda Eiropas valsts nodokļu sloga izmaiņas laika posmā no 2020. gada līdz 2015. gadam. Aplūkojot iegūto grafiku ir saskatāms ka lielākai daļai Eiropas valstīm laika posmā no 2015.gada līdz 2020.gadam tika veiktas nodokļu izmaiņas. Izveidota grafikā ir redzams ka valsts ar vislielāko nodokļu slodzi laikā posmā no 2015.gada līdz 2020.gadam nav tik krietni izmainījusies ka valstīm ar zemāku nodokļu slodzi.

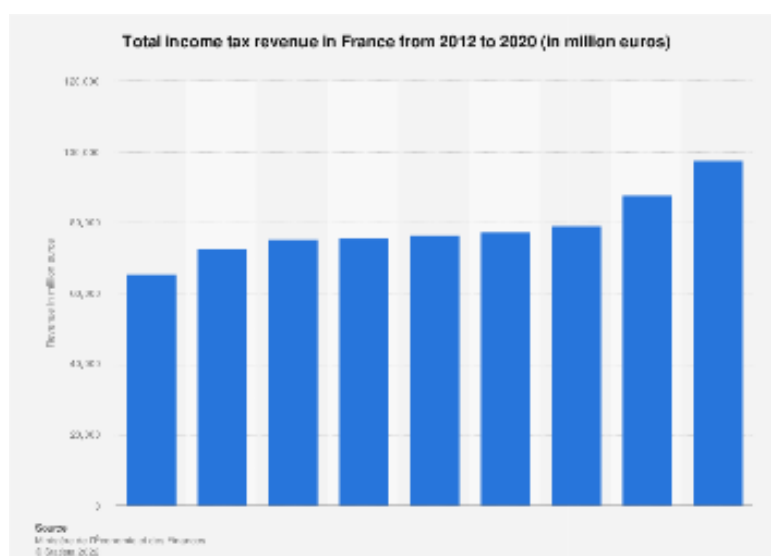
Viens no lielākiem samazinājumiem ir Nīderlandes, kur iedzīvotāju ienākuma nodoklis samazinājies no 57 līdz atzīmējumam 32. Ieskatoties to laimes līmenis Nīderlandes nav samazinājies. Pēc 38.attēla ir redzams ka Nīderlandes ieņēmumi no nodokļiem nav samazinājies, bet pārstāv tendence nodokļu ieņēmumiem palielināties.

38.att. Valdības nodokļu ieņēmumi Nīderlandē no 2009. līdz 2020. gadam

Avots: Statista datubāze, Valdības nodokļu ieņēmumi Nīderlandē no 2009. līdz 2020. gadam, pieejams: <https://www.statista.com/statistics/529582/government-tax-revenue-in-the-netherlands/>, apskatīts 16.05.2022

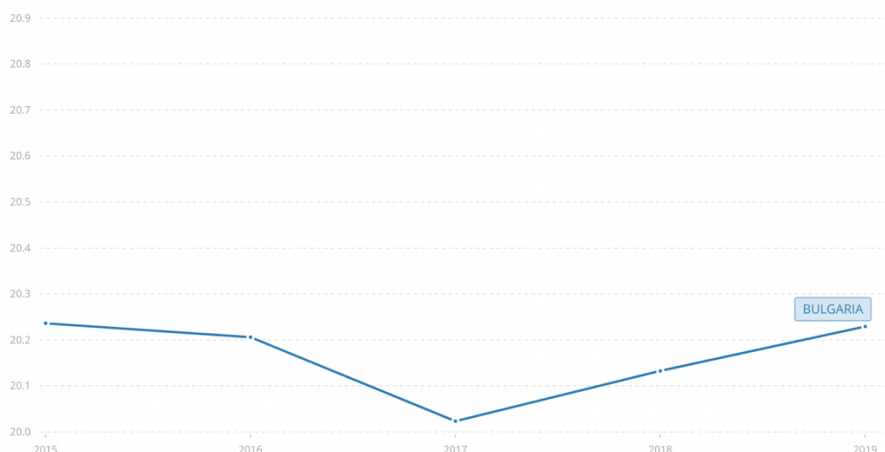
Starp visam Eiropas valstīm, kas attēlotas 1.pielikumā ir redzams nodokļu slodzes pieaugums Francijā. Pēc 38.attēla ir redzams ka Francijā pēdējos gados ir redzams kopējo nodokļu ieņēmumu palielinājumu. 2017. gada pēc nodokļu palielinājuma ir redzams ka kopējie nodokļu ieņēmumi pieauga, bet nodokļu slodzes palielināšana krietni neietekmēja uz kopējiem nodokļu ieņēmumiem. Pēc 38.attēla ir redzams ka tikai pēdējos 2 gados ir pieaugums kopējos nodokļu ieņēmumos.

39.att. Valdības nodokļu ieņēmumi Francijā no 2012. līdz 2020. gadam

Avots: Statista datubāze, Valdības nodokļu ieņēmumi Francijā no 2012.gada. līdz 2020. gadam, pieejams: <https://www.statista.com/statistics/466857/income-tax-revenue-france/>, apskatīts 16.05.2022

Analizējot valsts nodokļu izmaiņas uz to ietekmi uz ekonomiku ir svarīgi analizēt ne tikai Eiropas valsts līderus, bet arī valstis ar zemu nodokļu slodzi.

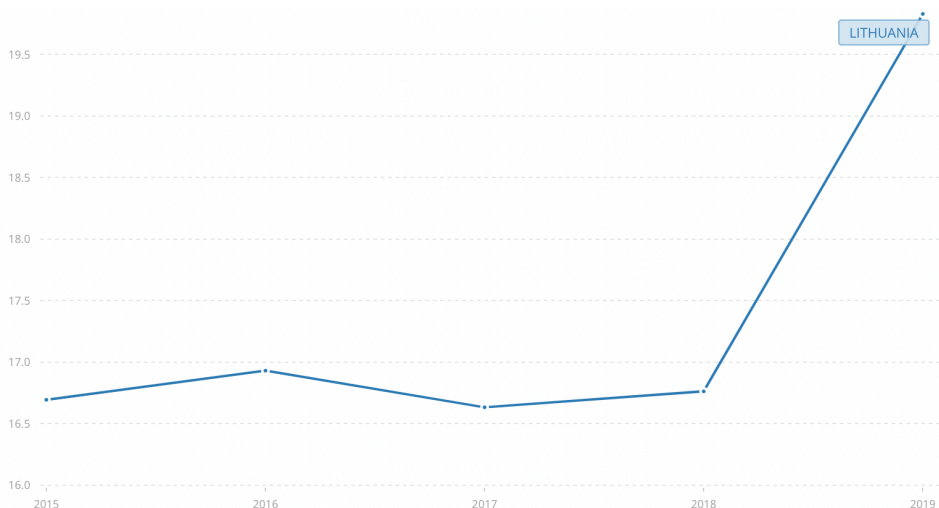
40.att. Valdības nodokļu ieņēmumi Bulgārijā no 2015. līdz 2019. gadam

Avots: World Bank organizācija, Nodokļu ieņēmumi (% no IKP) - Bulgārija, pieejams:

<https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS?end=2019&locations=BG&start=2015/>, apskatīts 16.05.2022

Pēc 40.attēla ir redzams ka nodokļu ieņēmumi Bulgārijā sastāda nedaudz vairāk nekā 20.2% no iekšzemes kopprodukta. Neizmainoties nodokļu slodzei laikā posmā no 2015.gada līdz 2019. gadam Bulgārijas ekonomikā ir saskatāms nodokļu ieņēmumu samazinājums attiecībā pret iekšzemes kopproduktu.

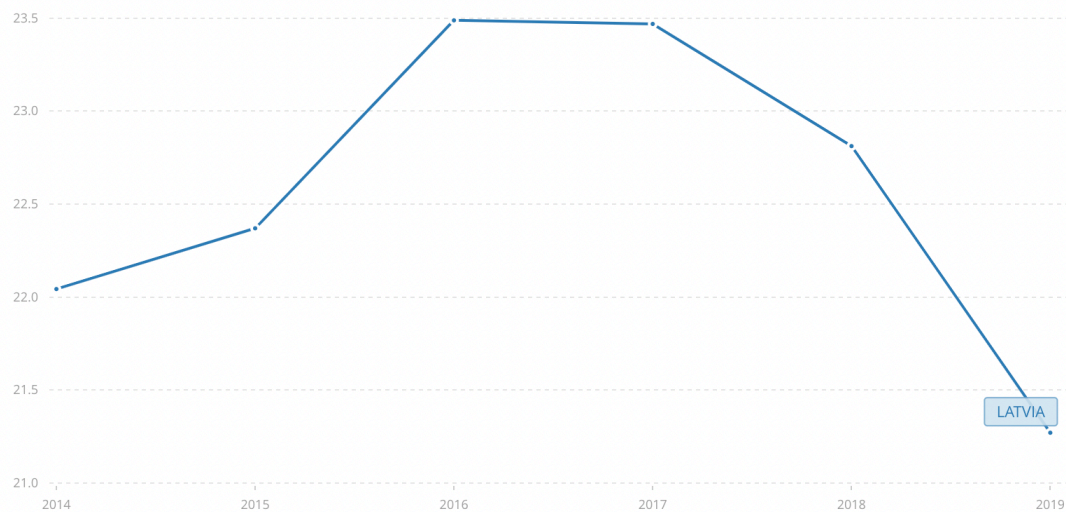
Ir redzams ka Lietuvai 2018.gada palielinājusies nodokļu slodze no 15% līdz 20%. Apskatot 41. attēlu ir redzams, ka pēc 2018.gada nodokļu ieņēmumu palielināšanas ir palielinājusies kopēju nodokļu ieņēmumu īpatsvars atkarība no iekšzemes kopprodukta.

41.att. Valdības nodokļu ieņēmumi Lietuvā no 2015. līdz 2019. gadam

Avots: World Bank organizācija, Nodokļu ieņēmumi (% no IKP) - Lietuva, pieejams:

<https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS?end=2019&locations=LT&start=2015/>, apskatīts 16.05.2022

42.att. Valdības nodokļu ieņēmumi Latvijā no 2015. līdz 2019. gadam

Avots: World Bank organizācija, Nodokļu ieņēmumi (% no IKP) -Latvijā, pieejams:

<https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS?end=2019&locations=LV&start=2014>, apskatīts 16.05.2022

Apskatot 42.attēlu ir redzams, ka arī pēc nodokļu slodzes palielināšanas kopējie nodokļu ieņēmumi Latvijā samazinās. 2016.gadā sasniedzot vislielāko īpatsvaru no iekšzemes kopprodukta – 23,5%, pēc tam ir redzams samazinājums līdz 21% no iekšzemes kopproduktu.

Ar veikto analīzi tika uzzināts ka nodokļu slodzes palielināšana ir ietekmējošs faktors uz valsts finanšu rādītājiem. Palielinot nodokļu slodzi palielinās kopējie nodokļu ieņēmumi un iedzīvotāju laimes līmenis.

SECINĀJUMI

1. Izanalizējot cilvēku uzvedību pēc nodokļu slodzes palielināšanas un izmantojot efektīvi iemaksātos nodokļus, zinot iedzīvotājiem ka tiek izlietoti viņu maksātie nodokļi tiks palielināta iedzīvotāju uzticībā un nodokļu maksāšanas godīgums.
2. Veicot aptauju ir secināts, ka saimnieciski darbības veicēji neapmierināti ar nodokļu slodzi, jo samaksātie nodokļi pēc respondentu viedokļa tiek izmantoti neefektīvi un tiek slēpta daļa no ieņēmumiem, lai pēc pašnodarbinātas personas viedokļa izmantotu to efektīvāk. Ziņojot cilvēkiem par to ka tiks izlietoti maksātie nodokļi tiks iemaksāts lielāks nodokļu īpatsvars no pašnodarbinātam personu nodokļa valsts kasē.
3. Pēc aptaujas veikšanas tika secināts ka respondenti, kas ir pašnodarbinātas personas uzskata ka attiecības starp maziem uzņēmumiem un valsti ir zemā līmenī, kas ir viens no faktoriem nodokļu maksāšanā. Uzlabojot attiecības starp pašnodarbinātam personām un valsti tiks uzlabots kopējais laimes līmenis.
4. Pēc veiktas analīzes starp Eiropas valstīm ir secināts ka Eiropas attīstītākās valstis ir zems korupcijas līmenis, lieli finanšu izdevumi uz veselības aprūpi samazinoties korupcijas līmenim palielinās iedzīvotāju laimes līmenis.

PRIEKŠLIKUMI

1. Valsts Ieņēmumu Dienestam jāinformē, jeb veikts seminārus, priekš pašnodarbinātam personām, lai informētu cilvēkus ka tiks izlietoti viņu maksātie nodokļi.
2. Finanšu Ministrijai jāuzlabo nosacījumus priekš pašnodarbinātam personām, lai palielinātos saimnieciskās darbības veicēju skaits Latvijā, kuri veido lielo nodokļu ieņēmumu īpatsvaru.
3. Noslēgt starptautisko līgumu starptautiskas organizācijas ietvaros, lai mazinātu ēnu ekonomiku un korupcijas līmeni, lai uzlabotu Eiropas iedzīvotāju labklājības līmeni.
4. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam ir jāizveido jaunas metodes korupcijas mazināšanai

IZMANTOTAS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Alkahtani, A., Nordin, N., & Khan, R. U. (2020). Does government support enhance the relation between networking structure and sustainable competitive performance among SMEs? *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 9(1). <https://doi.org/10.1186/s13731-020-00127-3>
2. Bazart, C., & Bonein, A. (2014). Reciprocal relationships in tax compliance decisions. *Journal of Economic Psychology*, 40, 83–102. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2012.10.002>
3. Blanchflower, D. G. (n.d.). *Self-employment in OECD countries*. www.issp.org.
4. Dhami, S., & Al-Nowaihi, A. (2007). Why Do People Pay Taxes? Prospect Theory Versus Expected Utility Theory. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 64(1), 171. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2006.08.006>
5. Dobrovič, J., Rajnoha, R., & Korauš, A. (2018). Effectiveness and performance of tax system in Slovak Republic in terms of its key non-macroeconomics factors. *Oeconomia Copernicana*, 9(4), 617–634. <https://doi.org/10.24136/oc.2018.030>
6. Dolgih, I. N., Zhdanova, A. B., & Bannova, K. A. (2015). The Influence of Taxation on Small Enterprise Development in Russia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 166, 216–221. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.513>
7. Frey, B. S., & Stutzer, A. (2012). The use of happiness research for public policy. *Social Choice and Welfare*, 38(4), 659–674. <https://doi.org/10.1007/s00355-011-0629-z>
8. Greyling, T., Rossouw, S., & Adhikari, T. (n.d.). *A Service of zbw A tale of three countries: How did Covid-19 lockdown impact happiness?* <http://hdl.handle.net/10419/221748>www.econstor.eu
9. Gruber, J. H. (n.d.). *Do Cigarette Taxes Make Smokers Happier*. http://www.newtribune.com/stories/071302/bus_0713020036.asp
10. Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (n.d.). *World Happiness report*.
11. Isaradisaiikul, S. K., Thansuwonont, P., & Sangthongluan, P. (2021). Impact of COVID-19 pandemic on happiness and stress: Comparison of preclinical and clinical medical students. *Korean Journal of Medical Education*, 33(2), 75–85. <https://doi.org/10.3946/KJME.2021.189>
12. John Helliwell, & Richard Layard. (2022). *World Happiness Report 2022*.
13. Layard, R. (n.d.). *HAPPINESS AND PUBLIC POLICY: A CHALLENGE TO THE PROFESSION**.
14. López-Ruiz, V. R., Huete-Alcocer, N., Alfaro-Navarro, J. L., & Nevado-Peña, D. (2021). The relationship between happiness and quality of life: A model for Spanish society. *PLoS ONE*, 16(11 November). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0259528>
15. Macek, R. (2014). The impact of taxation on economic growth: Case study of OECD countries. *Review of Economic Perspectives*, 14(4), 309–328. <https://doi.org/10.1515/revecp-2015-0002>
16. Mineva, D., & Stefanov, R. (2018). *European Platform Undeclared Work Evasion of Taxes and Social Security Contributions*. <http://ec.europa.eu/social/easi>
17. Oishi, S., Kesebir, S., & Diener, E. (2011). Income inequality and happiness. *Psychological Science*, 22(9), 1095–1100. <https://doi.org/10.1177/0956797611417262>

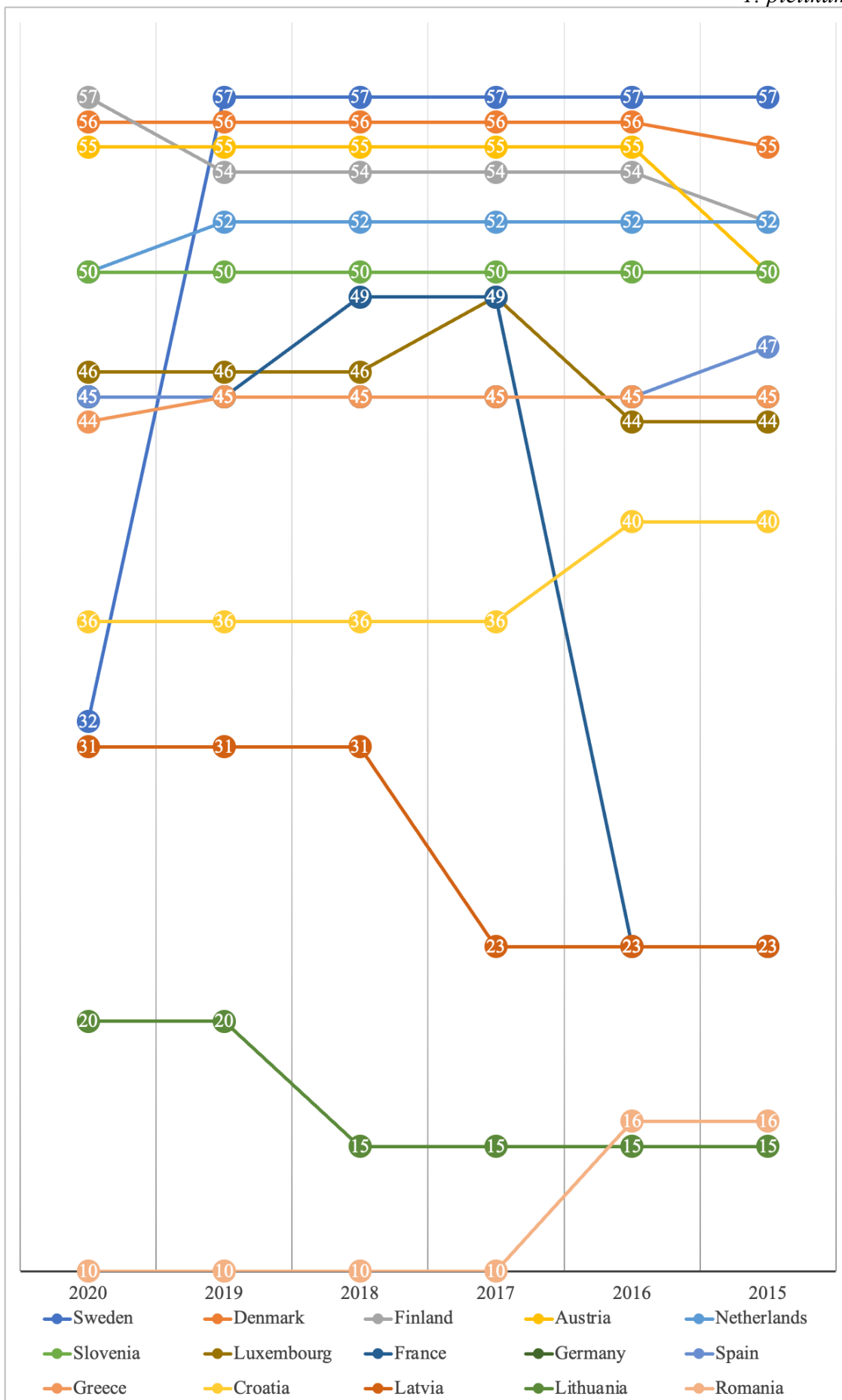
18. Olusegun, V. (2021). The development of a scale to measure SMEs tax compliance in Nigeria: An adaptation of Fischers model. *Journal of Accounting and Taxation*, 13(3), 132–143. <https://doi.org/10.5897/jat2021.0479>
19. Oswald, A. J. (1983). A. jealousy and the theory of optimal non-linear taxation. J. of P. E. (1983). *Altruism, jealousy and the theory of optimal non-linear taxation*.
20. Pițu, I. C., Ciocanea, B. C., & Petrașcu, D. (2021). Tax evasion-corrosive factor for the national economy. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 13(1–5), 58–75. <https://doi.org/10.24818/ejis.2021.05>
21. Roy Chaudhuri, H., Mazumdar, S., & Ghoshal, A. (2011). Conspicuous consumption orientation: Conceptualisation, scale development and validation. *Journal of Consumer Behaviour*, 10(4), 216–224. <https://doi.org/10.1002/cb.364>
22. Slemrod, J., & Yitzhaki, S. (2002). *TAX AVOIDANCE, EVASION, AND ADMINISTRATION**.
23. Tofallis, C. (2020). Which formula for national happiness? *Socio-Economic Planning Sciences*, 70. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2019.02.003>
24. Torgler, B., Schaffner, M., & Macintyre, A. (2007). *Tax Compliance, Tax Morale, and Governance Quality Stadium economics View project Informal writings and activities View project TAX COMPLIANCE, TAX MORALE AND GOVERNANCE QUALITY*. <https://www.researchgate.net/publication/46455651>
25. Walsh, K. (2012). Understanding Taxpayer Behaviour – New Opportunities for Tax Administration. In *The Economic and Social Review* (Vol. 43, Issue 3).
26. Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, Nodokļu ieņēmumu sadalījums pieejams <https://taxfoundation.org/country/latvia> , , apskatīts 10.05.2022
27. Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, Nodokļu ieņēmumu sadalījums, pieejams <https://taxfoundation.org/country/sweden> , , apskatīts 10.05.2022
28. Trading economics organizācija, pieejams <https://tradingeconomics.com/latvia/corruption-index>, apskatīts 10.05.2022
29. Trading economics organizācija, pieejams <https://tradingeconomics.com/sweden/corruption-index>, apskatīts 10.05.2022
30. World Bank Group, Dzīves ilgums Latvijā,, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.I> N?end=2020&locations=LV&start=2000, apskatīts 10.05.2022
31. World Bank Group, Dzīves ilgums Zviedrijā,, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=S> E&start=2000, apskatīts 10.05.2022
32. Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, Nodokļu ieņēmumu sadalījums, pieejams <https://taxfoundation.org/country/finland> , , apskatīts 10.05.2022
33. Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Somijā no 2000. līdz 2020. gadam <https://www.statista.com/statistics/538525/general-government-expenditure-on-health-relative-to-gdp-in-finland/>, apskatīts 10.05.2022
34. Trading economy organizācija, <https://tradingeconomics.com/finland/corruption-index> apskatīts 10.05.2022
35. Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Somijā no 2000. līdz 2020. gadam <https://www.statista.com/statistics/538525/general-government-expenditure-on-health-relative-to-gdp-in-finland/>, apskatīts 10.05.2022
36. Trading economy organizācija, <https://tradingeconomics.com/finland/corruption-index> apskatīts 10.05.2022
37. World Bank Group, Dzīves ilgums Somijā, pieejams <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=FI> &start=2000, apskatīts 10.05.2022

38. Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Dānijā no 2000. līdz 2020. gadam, pieejams [https://www.statista.com/statistics/429187/healthcare-expenditure-as-a-share-of-gdp-in-denmark/#:~:text=The%20total%20health%20care%20expenditure,percent%20of%20GDP_%20in%202020,apskatīts 10.05.2022](https://www.statista.com/statistics/429187/healthcare-expenditure-as-a-share-of-gdp-in-denmark/#:~:text=The%20total%20health%20care%20expenditure,percent%20of%20GDP_%20in%202020,apskatīts%2010.05.2022)
39. Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, pieejams <https://taxfoundation.org/country/denmark>, apskatīts 10.05.2022
40. Trading economy organizācija, Korupcijas līmenis Danijā <https://tradingeconomics.com/denmark/corruption-index> apskatīts 10.05.2022
41. World Bank Group, Dzīves ilgums Dānijā, pieejams <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=DK&start=2000>, apskatīts 10.05.2022
42. Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Nīderlandes no 1998. līdz 2020. gadam, pieejams <https://www.statista.com/statistics/576000/total-health-expenditure-as-a-share-of-gdp-in-the-netherlands/>, apskatīts 10.05.2022
43. Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, pieejams <https://taxfoundation.org/country/netherlands>, apskatīts 10.05.2022
44. Trading economy organizācija, Korupcijas līmenis Nīderlandes <https://tradingeconomics.com/netherlands/corruption-index>, apskatīts 10.05.2022
45. World Bank Group, Dzīves ilgums Nīderlandes, pieejams: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=NL&start=2000>, apskatīts 10.05.2022
46. World Bank Group Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Nīderlandes no 2000. līdz 2018. gadam, pieejams https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS?locations=_BG apskatīts 10.05.2022
47. Trading economy organizācija, Korupcijas līmenis Bulgārijā <https://tradingeconomics.com/bulgaria/corruption-index> apskatīts 10.05.2022
48. Avots: World Bank organizācija, Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju, pieejams: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=BG-NL-FI-DK> apskatīts 10.05.2022
49. Statista datubāze Kopējie izdevumi veselības aprūpei procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) Grieķijā, pieejams https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS?locations=_BG apskatīts 10.05.2022
50. Neatkarīga nodokļu politikas organizācija, pieejams <https://taxfoundation.org/country/greece>, apskatīts 10.05.2022
51. Trading economy organizācija, Korupcijas līmenis Grieķija pieejams: <https://tradingeconomics.com/greece/corruption-index> apskatīts 10.05.2022
52. World Bank organizācija, Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju, pieejams: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2020&locations=GR&start=2000> apskatīts 10.05.2022
53. World Bank organizācija, Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju, pieejams: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2020&locations=GR-BG&start=2000> apskatīts 10.05.2022
54. Valsts ieņēmumu Dienests Kad fiziskā persona ir uzskatāma par pašnodarbinātu? Pieejams <https://www.vid.gov.lv/lv/kad-fiziska-persona-ir-uzskatama-par-pasnodarbinatu>, apskatīts 30.04.2022

55. Valsts ieņēmumu Dienests, Saimnieciskas darbības veicējs, pieejams
<https://www.vid.gov.lv/lv/saimnieciskas-darbibas-veiceji>, apskatīts
30.04.2022
56. Global Economy, happiness index in Europe, pieejams
<https://www.theglobaleconomy.com/rankings/happiness/Europe/> , apskatīts
13.05.2022
57. Global Economy, Personal income tax rate in Europe, pieejams
https://www.theglobaleconomy.com/rankings/personal_income_tax_rate/Europe/, apskatīts 13.05.2022
58. *World Bank Group, Dzīves ilgums Grieķijā, pieejams:*
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2020&locations=GR&start=2000>, apskatīts 13.05.2022
59. Statista datubāze, Valdības nodokļu ieņēmumi Nīderlandē no 2009. līdz 2020. gadam, pieejams:
<https://www.statista.com/statistics/529582/government-tax-revenue-in-the-netherlands/>, apskatīts 16.05.2022
60. Statista datubāze, Valdības nodokļu ieņēmumi Francijā no 2012.gada. līdz 2020. gadam, pieejams: <https://www.statista.com/statistics/466857/income-tax-revenue-france/>, apskatīts 16.05.2022
61. World Bank organizācija, Nodokļu ieņēmumi (% no IKP) - Bulgārija, pieejams:
<https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS?end=2019&locations=BG&start=2015/>, apskatīts 16.05.2022
62. World Bank organizācija, Nodokļu ieņēmumi (% no IKP) - Bulgārija, pieejams:
<https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS?end=2019&locations=LT&start=2015/>, apskatīts 16.05.2022

PIELIKUMI

1. pielikums

Bakalaura darbs „**Sabiedrību uzvedība pieaugot saimnieciskas darbības veicēju nodokļu noslodzei**” izstrādāts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Aleksandrs Vojevodins _____.
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: *Dr.oec.* profesors Jānis Priede _____.
(paraksts) (datums)

Recenzents: *Dr.oec.* profesors Roberts Škapars

Darbs iesniegts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes Studiju centrā
Dekāna pilnvarotā persona:

metodiķe _____
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)

Darbs aizstāvēts _____ gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____.
bakalaura / maģistra / valsts

Komisijas sekretārs(e): _____
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)